

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΑ

ΧΡΟΝΙΚΑ

**ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΞΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΝΟΙΑ, ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΞΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ**

**ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ, ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΟΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΟΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ**

**ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΕΝ ΤΗ, ΙΕΡΑ, ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ**

**ΕΤΟΣ ΤΡΙΤΟΝ
1928**

ΕΤ. Α. ΤΗΣ Κ. Ε. Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΚΟΡΤΗΣΙΟΣ ΒΡΑΝΑΣ Ο ΗΠΕΙΡΩΤΗΣ

ΥΠΟ

Σ. Α. ΣΙΔΕΡΙΔΟΥ

Κυριωτέρας ειδήσεις περί αὐτοῦ παρέχουσι πρῶτον, ἡ *Ἐκθεσις* περὶ τοῦ ἐν Ῥώμῃ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου γραφεῖσα τῷ 1585, σωζομένη ἐν τῷ 5527 Βατικανείῳ λατινικῷ κώδικι· δεύτερον, ἡ *Ἱστορία* τοῦ Κολλεγίου τούτου μέχρι τοῦ πάπα Οὐρβανοῦ Η' (1623), λατινιστί, σωζομένη ἐν τῷ 10 τόμῳ τῶν Ἀρχείων τοῦ Κολλεγίου· τρίτον, τὸ *Χρονικὸν* περὶ τῶν ἐν τῷ Κολλεγίῳ μαθητευσάντων ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως μέχρι τοῦ ἔτους 1640, ἰταλιστί, σωζόμενον ἐν τῷ 1 τόμῳ τῶν αὐτῶν Ἀρχείων τοῦ Κολλεγίου. Τὰς πηγὰς ταύτας περιέγραψεν ὁ *Emile Legrand*¹ καὶ ἐχρησιμοποίησεν εἰς τὰς βιογραφίας μαθητῶν τοῦ Κολλεγίου Ἑλλήνων καὶ Ρουθηνῶν τοῦ Ἀνατολικοῦ δόγματος· ὁ δ' ἐπίσημος αὐτῶν χαρακτήρ ὄφειλε βεβαίως νὰ μὴ ἐπιτρέπη ἀνακριθείας ἢ ἀμφιβολίας· ἐν τούτοις τὰς εἰδήσεις αὐτῶν περὶ τοῦ ὑπὸ μελέτην Κορτησίου τὰ πράγματα καὶ ἄλλαι μαρτυρίαι ἐλέγχουσιν ἐσφαλμένας καὶ συγκεχυμένας καὶ σκοπίμως διεστραμμένας, ὡς ὁ λόγος προῖόν δεῖξει.

Α'. ΟΝΟΜΑ, ΕΠΩΝΥΜΟΝ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΣ

1. Τὸ ἐν Ῥώμῃ Ἑλληνικὸν Κολλέγιον τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἱδρυσεν ὁ πάπας Γρηγόριος ΙΓ' διὰ Βούλλης ἀπὸ 13 Ἰανουαρίου 1577, χάριν δῆθεν ἐκπαιδεύσεως καὶ μορφώσεως ἐν τῷ Ἀνατολικῷ δόγματι Ἑλληνοπαίδων καὶ ἄλλων ὀρθοδόξων· λέγομεν δῆθεν διότι οἱ ἐν αὐτῷ εἰσαγόμενοι παῖδες ἡλικίας 10-12 ἐτῶν ἀνελάμβανον γραπτὰς καὶ ἐνόρκους ὑποχρεώσεις πρὸς τὴν Ἁγίαν Ἐδραν, καὶ δεκαπενταετῆς ἔδιδον ὁμολογίαν πίστεως εἰς αὐτήν· πάντες δὲ πλὴν δύο ἢ τριῶν ἐλατινοφρόνησαν. Ἡ ἐγγραφή οἰκοτρόφων μαθητῶν τοῦ Κολλεγίου προηγήθη τῆς ἰδρυτικῆς Βούλλης· τῷ 1576 ἤδη ἐνεγράφησαν ἕξ τοιοῦτοι ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς Ἑλλάδος καταγόμενοι· ὁ δὲ πρῶτος ἐγγραφεὶς ἦτο ὁ Κορτησίος, Τού-

¹) *E. Legrand* Bibliographie Hellénique du XVII siècle, τ. III Paris, 1895, introd. p. I-XIV. Ἡ βιογραφία Κορτησίου Βρανᾶ ἐν σ. 166-172. Ἡ *Ἱστορία* ἐγράφη καλὴ μετὰ τὸ 1623, ὅτε παρατέμπουσα εἰς τὸ de Cons. τοῦ Ἀλλαίου, ἐργον ἐπιπέθην τῷ 1648.

σουρις ἐπώνυμον ἔχων, ἐκ Γουμένιτζης κατὰ τὴν Ἐκθισίω, κατὰ τὰς δύο δ' ἄλλας πηγὰς Βρανᾶς ἐπώνυμος Ἡπειρώτης, ἐκ Χειμάρρας, τῆς ὄνομαστῆς παραλίου κωμοπόλεως τῆς Ἡπείρου, ἐπὶ τῶν Ἀκροκεραυνίων ὄρεων· διὸ καὶ τις νεώτερος Κεραύνειον ἀποκαλεῖ τὸν Κορτησίον¹, ἕτερος δ' Ἀλβανόν, καὶ τὴν Μαζαρακιὰν λέγει γενέτειραν², πάντως διότι αὐτὸς ὁ Κορτησίος ἐν ἔτει 1603 ἐπώνυμήθη Βρανᾶς Μαζαρακαῖος, καθὰ θέλομεν ἰδεῖ. Τὴν ποικιλίαν ταύτην τοῦ ἐπώνυμου καὶ τῆς γενετείρας κολλάζει ὡς ἐξῆς ὁ *Legrand*: «Ὁ Κορτησίος ἔφερεν ἐπώνυμον Τούσουρις πρὶν ἢ προσλάβῃ τὸ τοῦ Βρανᾶ, πιθανῶς ἀνήκον εἰς τὴν οἰκογένειαν τῆς μητρὸς αὐτοῦ· οὐδεμία δ' ἀμφιβολία χωρεῖ περὶ τῆς ταυτότητος Τουσούρεως καὶ Βρανᾶ, καθόσον ἕτερος, πλὴν τοῦ Κορτησίου, Ἡπειρώτης δὲν εἰσῆχθη εἰς τὸ Κολλέγιον κατὰ τὴν πρώτην ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως αὐτοῦ ἑξαετία, οὐδ' ἕτερος ὀνόματι Κορτησίος μαθητὴς ἀπὸ τοῦ 1576 ἕως τοῦ 1585, καὶ πρὸς τούτοις αἱ πηγαὶ λέγουσιν αὐτὸν πρῶτον ἐγγραφέντα ὡς γενέτειρα κώμη λέγεται ἡ Γουμένιτσα, ἡ Χειμάρρα καὶ ἡ Μαζαρακιὰ. ἐπειδὴ δὲ ἀναντιρρήτως παντὸς ἄλλου αὐτὸς ἀκριβέστερον ἐγνώριζε τὴν γενέτειραν, ἡ Μαζαρακιὰ ὡς τοιαύτη δέον νὰ θεωρηθῇ· αὕτη δὲ καὶ ἡ Γουμένιτσα ὀλίγον ἀπέχουσι τῆς Χειμάρρας καὶ κεῖνται εἰς τὴν περιοχὴν αὐτῆς»³. Καὶ ταῦτα μὲν ἐπρόβαλε καὶ διατύπωσεν ὁ *Legrand*· ἀλλ' ἡμεῖς ἔχομεν ἐσχηματισμένην ἄλλην γνώμην.

2. Ἀντιθέτως τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθειμένων πληροφοριῶν περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ Κορτησίου ἐν τῇ ἐγγραφῇ τῶν μαθητῶν τοῦ Κολλεγίου, ἕτερα ὡσαύτως ἐπίσημος πηγή, τὰ Ἀρχεῖα τῆς Προπαγάνδας τῆς πίστεως (*Propaganda fide*), ἀναφέρουσιν ὅτι ὁ εἰς τὸ Κολλέγιον πρῶτος ἐγγραφεὶς μαθητὴς ἦτο Χειμαρριώτης, καλούμενος Ἀνδρέας Βρανᾶς· τοῦτον οἱ προϊστάμενοι τοσοῦτον ἠγάπησαν διὰ τὴν εἰς τὰ δόγματα καὶ τὴν πίστιν ἀφοσίωσιν αὐτοῦ, ὥστε δὲν ἠθέλησαν ν' ἀποσπασθῇ ἐκεῖθεν· ἔμεινεν ἔπομ. ὡς ἐπὶ τριάκοντα καὶ τρία ἔτη συνεχῆ ἐν τῷ Κολλεγίῳ, οἱ νέοι μαθηταὶ ἦν ὁποῖου ἐτίμων αὐτὸν ὡς πατέρα⁴. Τὰ ἀρχεῖα ταῦτα ὡς φαίνεται ἔμειναν

¹) *Leo Allatius*, de cons., Coloniae 1648, σ. 989. Περιηγητὴς τῶν τότε χρόνων, ὁ *Breuning* Κεραύνειον ὀνομάζει τὸ ὑπὲρ τὴν Χειμάρραν ὄρος (*Orient. Reysab.*, Strasbourg, 1612, σ. 11).

²) *Pomp. Rodotà...istoria...del rito Greco in Italia*, Roma 1768, τ. III, σ. 180.

³) *E. Legrand* ἐνθ' ἀν., σημειώσεις 2 καὶ 4 ἐν σ. 166.

⁴) *II. Cirillo Karaievsky*, Documenti inediti per servire alla storia delle chiese Italo-Greche, ἐν τῷ περιοδικῷ «Bessarione», anno XV, vol. VIII, Roma 1911—1912 σ. 55, ἐνθα ὑπεσημείωσεν ὁ ἀρθρογράφος ὅτι οὐδὲν εὔρεσεν περὶ Ἀνδρέου Βρανᾶ εἰς τὰ ἀρχεῖα τοῦ Κολλεγίου, καὶ ἐπρόσθεσεν ὅτι τὸ μὲν πρῶτον πρωτόκολλον τοῦ Κολλεγίου τὸ ἀπὸ τοῦ 1576 ἕως τοῦ 1623 (ἢ παρὰ *Legrand* ἱστορία;) ἀπωλέσθη, ὁ δὲ Βατικάνειος Λατ. Κώδιξ 5.527 περιέχει ἀπλήν μνείαν τῶν ὀνομάτων τῶν μαθητῶν, ἐν οἷς δὲν ὑπάρχει Ἀνδρέας Βρανᾶς, ἐγγραφεὶς τῷ 1576.

ἄγνωστα εἰς τὸν *Legrand*, ἐμελέτησεν ὁμοῦς ὁ *Karalevsky*. Ἡ πληροφορία ὅτι ἐπὶ τριάκοντα καὶ τρία συναπτά ἔτη διέμεινεν ἐν τῷ Κολλεγίῳ ὁ Ἄνδρέας Βρανᾶς δὲν ἐπιτρέπει τὴν συνταύτισιν αὐτοῦ καὶ τοῦ Κορτησίου Βρανᾶ, διότι ὠρισμένως καὶ θετικῶς μαρτυρεῖται ὅτι οὗτος ἀπὸ τοῦ Δεκεμβρίου 1591 ἦλθεν εἰς τὴν Νεάπολιν, ἐν ἣ καὶ ἀπέθανεν ἐνθ' ὁ Ἄνδρέας Βρανᾶς ἔζη μέχρι τοῦ 1609 (=1576+33) ἐν Ρώμῃ. Διὰ τοῦτο καὶ τὴν τελείαν σιωπὴν τῶν Ἀρχείων τοῦ Κολλεγίου περὶ τοῦ ἀνδρός τούτου, τοῦ *Rodoῤῥ*, καὶ ἄλλων γραψάντων περὶ τῶν μαθητῶν τοῦ Κολλεγίου, θεωροῦμεν ἀνακριβεῖς καὶ συγκεχυμένας τὰς εἰδήσεις τῶν Ἀρχείων τῆς Προπαγάνδας, αἱ ὁποῖαι ἀνάγονται εἰς συνέλευσιν τῆς 16 Ἰουλίου 1685, ἤτοι μετὰ ἕνα αἰῶνα.

3. Φέρομεν ἤδη τὸν λόγον εἰς τὸν Κορτησίον. Ἀπὸ τῶν πρώτων ἐκιδρομῶν τῶν Ὀθωμανῶν κατὰ τῆς Ἡπείρου (1423) ἐπὶ Σουλτάν Μουράτ Β', ἰδίᾳ δὲ ἀπὸ τοῦ 1467, ὅτε ἀπεβίωσεν ὁ κατ' αὐτῶν νικηφόρος ἱεραρχὸς τὴν χώραν ἡγεμὼν Γεώργιος Καστριώτης ὁ Σκεντέρμπεγ κλειστός Ἡπειρώτης ἀντὶ τῶν δεινῶν τῆς δουλείας καὶ τῆς αἰχμαλωσίας προὔτιμησαν τὴν πανοικεῖ μετανάστευσιν, ὡς καὶ ἄλλοι ἐκ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος ἐλθόντες δὲ καὶ ἀποκαταστάντες εἰς τὸ βασίλειον τῆς Νεάπολεως, εἰς τὴν Καλαβρίαν, τὴν Σικελίαν καὶ λοιπὴν Ἰταλίαν, συνέπηξαν κόμης, παροικίας, ἀδελφότητας καὶ σὺν τῷ χρόνῳ συνήψαν ἐπιγαμίας μετὰ τῶν ἐγχωρίων, παραμένοντες εἰς τὰ πάτρια Ἀνατολικά δόγματα. Καὶ οἱ μὲν ἐκ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος προελθόντες διεκρίνοντο διὰ τῆς ἐπικλήσεως Ἰταλο-Γραικοὶ (*Italo-Graeci*), οἱ δ' ἐξ Ἡπείρου μερικώτερον Ἡπειρώται (*Epiroῤῥi*), γενικώτερον δὲ Ἰταλο-Ἀλβανοὶ (*Italo-Albanesi*). Εἴμεθα λοιπὸν τῆς γνώμης ὅτι ὁ Κορτησίος ἀπόγονος ἦτο Ἡπειρωτικῆς οἰκογενείας, εἰς ἄγνωστον ἐποχὴν ἐλθούσης εἰς ἐπιμιξίαν, καὶ ἐκ παραδόσεως διατηρησάσης μὲν τὴν μνήμην τῆς ἐξ Ἡπείρου καταγωγῆς, ἀπολεσάσης ὁμοῦς ἢ καὶ συγχυσάσης τὴν τῆς γενετικῆς τῶν προγόνων κόμης. Εἰς τὴν γνώμην ταύτην προήχθημεν ἀφ' ἑνὸς ἕνεκα τοῦ ξενικοῦ κυρίου ὀνόματος, συνήθους μὲν παρὰ τοῖς λατινικοῖς λαοῖς, ἀλλ' ὡς ἑπωνύμου, Κορτησίος, λατ. *Cortesi*, ἰταλ. *Cortesi*, γαλλ. *Cortez*, ἰσπ. *Cortez*, καὶ ἀφ' ἑτέρου ἕνεκα τῆς ποικιλίας τοῦ ὀνόματος τῆς γενετικῆς κόμης καὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ ἑπωνύμου, δεικνυούσης προφανῶς συνεχῆ προσπάθειαν ἐρεῦνης εἰ,

ἢ) Ὁ *Legrand* ἐνθ' ἀν. σ. 287, 588, T. IV σ. 403-406, 463-468 ἀναφέρει πολλὰ μέλη Ἡπειρωτικῶν οἰκογενειῶν, ἔχοντα ἐπωνύμιον Κορτησίου καὶ μαθητεύσαντα εἰς τὸ Κολλέγιον. Καὶ ὁ Γεννάδιος Σχολάριος ὁ Πατριάρχης Κ/πόλεως (1454-1459) ἐπωνυμεῖτο ποτε Κουρτέσης, ἐκ παραφθορᾶς κατὰ τὸν Δ. Ροδοκανάκη τοῦ Κορέσσης=Κορέσιος ἐν Ἀγχιάλῳ τοῦ Εὐξείνου ἠκούσαμεν θῆλυ ὄνομα κύριον ἢ Κουρτέσα, θαυματικὸν δὴθεν τοῦ, ἢ Κόριννα.

τὴν εξακρίβωσιν ἀμφοτέρων, καθόσον αἱ παραδόσεις μεταβαίνουναι ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν καὶ ἀπὸ στόματος εἰς στόμα εἰς τοὺς ἐπερχομένους, διὰν μάλιστα συμβαίνωσι καὶ ἐπιμιξίαι καὶ ἐπιγαμίαι ξένων, ὑπόκεινται εἰς παραμορφώσεις ἢ καὶ ἀπώλειαν. Ἐπομένως ἐνδέχεται ὄχι μόνον τὸ ἐπώνυμον Μαζαρακαῖος, ἀλλὰ καὶ τὸ Βρανάτος, Βρανᾶς, καὶ αὐτὸ ἀκόμη τὸ Τοῦσουρις, νὰ ᾧσι τοπικὰ ὀνόματα· μεταξὺ Βερατίου καὶ Μοσχοπόλεως, βορείως τοῦ διαμερίσματος τῆς διοικήσεως Πρεμετῆς ὑπάρχει κώμη Τότζιαρι καλουμένη¹· μὴ φανῆ δὲ τὸ ἐνδεχόμενον τοῦτο παράδοξον· ἀφοῦ αἱ ἐν τοῖς Ἀρχείοις τοῦ Κολλεγίου σωζόμεναι δύο βιογραφίαι τοῦ Κορθησίου δίδουσιν αὐτῷ ἄλλο ἐπώνυμον καὶ ὀνομάζουσιν ἄλλην κώμη γενέτειραν παρὰ τὰ δηλωθέντα ὑπ' αὐτοῦ κατὰ τὴν εἰς τὸ Κολλέγιον ἐγγραφὴν, μάλιστα δὲ τὸ ἐπώνυμον Βρανᾶς ἀντὶ τοῦ τοῦ Τοσοῦρεως, ὅπερ μαρτυρεῖται φέρων καὶ ἐν ἔτει 1589. Σημειωτέον δὲ ὅτι κατὰ τὴν ἐγγραφὴν, αὐτοῦ τῷ 1576 ὁ Κορθησιος ἦτο περίπου δωδεκαετής, καὶ εἶναι πιθανώτατον νὰ ἐγένετο ἡχῶ συγκεχυμένων οἰκογενειακῶν παραδόσεων. Ἡ κώμη Γουμενίτζα, ἡ δηλωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Κορθησίου ὡς γενέτειρα κεῖται ἐν τῷ θέματι τοῦ Αὐλώνος, οὐ μακρὰν τῶν Καννίνων, νῦν Ἡγουμένιτζα «ἐκ τοῦ ἡγεῖσθαι τῶν ἄλλων χωρίων ἴσως τὸ πάλαι»².

¹) Ἀραβαντινός, Χρονογρ., Ἡλείου, 1867, ζτ. Β' σ. 382, ἀλβανικὸν χωρίον. Ὁ Kiepert, Carte de la Turquie d'Europe 1870, Carte de l'Épire et Thessalie 1907 γράφει Douchari. Ἡ κωμόπολις αὕτη κατοχεῖτο ὑπὸ ὁμογενῶν, τῶν ὁποίων τὴν εὐσέβειαν καὶ φιλοπατρίαν μαρτυρεῖ τὸ ἐπόμενον, ἴσως ἀνέκδοτον, ἐγγραφοῦ, ἀποκείμενον ἐν φ. 568—579 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 338 χειρογράφου τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Φαναρίῳ Ἀγιοταφικικοῦ Μιστοχίου.

«Ἐτέρα ὁμολογία».

«Διὰ τοῦ παρόντος δηλον γίνεται, ὅτι οἱ χριστιανοὶ τοῦ χωρίου Ντούσαρι λεγόμενου, οἱ εἰς τὰ φθε (=Κωνσταντινούπολιν) εὐρισκόμενοι, ὅ τε δεῖνας καὶ οἱ λοιποὶ, ἔχοντες καὶ τὰς γνώμας τῶν λοιπῶν κατὰ τόπον συναγχορίων αὐτοῖς, παραγενόμενοι ἐν τῇ Πατριαρχικῇ αὐλῇ, ἀνήγγειλαν καὶ ὁμολόγησαν ὁμοθυμαδὸν ἅπαντες, ὅτι προνοούμενοι καὶ στοχαζόμενοι τὰ τῇ κοινῇ αὐτῶν συντελοῦντα καὶ συμφέροντα, συμφώνησαν ἤδη πρὸς ἀλλήλους καὶ τὸ ἐν ἐγένοντο, ὑποσχόμενοι τὸ ἀπὸ τοῦδε καὶ εἰς τὸ ἐξῆς διάγειν καὶ πολιτεύεσθαι εἰρηνικῶς καὶ φιλαδέλφως καὶ κατὰ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ χριστιανικοῦ πολιτεύματος, καὶ ἐνὶ λόγῳ εἶναι ὡς μία ψυχὴ ἐν πολλοῖς τοῖς σώμασι, καὶ συναγωνίζεσθαι καὶ συμπροσπαθεῖν εἰς τὰ πρὸς κοινὴν αὐτῶν ὠφέλειαν συντελοῦντα κατὰ πάντα τρόπον· ὅς δ' ἂν καὶ ὁποῖος ἐξ αὐτῶν τολμήσῃ ἀθετήσαι καὶ ἀποσκιστῆσαι ἐφ' οἰσθήτηνι προσφάσει μετὰ τὸν μεταξὺ τούτων πάντων γεγονότα ἀδελφικὸν σύνδεσμον τῆς ἀγάπης κατὰ θεὸν καὶ τὴν κοινοφελῆ συνθήκην καὶ συμφωνίαν ταύτην, ὁ τοιοῦτος ὀφείλει οὐ μόνον παιδεύεσθαι ἐκκλησιαστικῶς, ἀλλὰ καὶ πληροῦν πρὸς τιμὴν τῇ Κοινότητι αὐτῶν γρόσια πεντακόσια. Οὕτως ἀνήγγειλαν καὶ συνέθεντο οὗτοι πάντες κοινῇ αὐτῶν καὶ ὁμοφώνῳ γνώμῃ καὶ συναινέσει· ὅθεν καὶ εἰς τὴν περὶ τούτου ἐνδειξὴν καὶ διηγεσὴν τὴν ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν καὶ ἐδῶθη αὐτοῖς. φψν» (=+1750).

²) Ἀνθιμος μητροπολίτης Βελσγράδων, Περιγραφή... Βελσγράδων, ἐν Κερκύρῃ, 1868, σ. 46.—Π. Ἀραβαντινός, ἐνθ' ἀν. σ. 378.—Ἐν τῷ ἀλφαριθμητικῷ πίνακι τῶν τοπικῶν ὀνομάτων ἀναφέρεται μόνον τὸν ἐν Θεσπρωτικῇ λιμένα τῆς Γουμενίτσας (σ. 41).

4. Δεύτερον ἐπώνυμον ἀντὶ τοῦ «Τούσουρις» λαμβάνει ὁ Κορτησίος τὸ Βραναῖος μᾶλλον ἢ Βραναῖος ἀπὸ τοῦ 1590 ἢ, ὡς ὑποθέτομεν, μικρόν τι πρότερον, εἴτε ὡς οἰκογενειακόν, εἴτε ὡς τοπικόν ἐπώνυμον.

Ἐν Ἡλείῳ ὑπάρχει χωρίον Βρασιά, καὶ κωμόπολις Βράνιστα βορειότερον τῆς Χειμάρρας σημειωτέον ὅτι εἰς τὰς χώρας τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου ἀπαντῶσι τοπικὰ ὀνόματα, ἔχοντα μὲν ρίζαν Βραν, καταλήξεις δὲ διαφόρους, οἷον ἐν Θεσσαλίᾳ, Βρανιανά· ἐν Σερβίᾳ, Βράνγια (Wiwajana) κωμόπολις¹⁾ ἐν Βουλγαρίᾳ, Βράνα-ποτάμιον. Πιθανῶς ὑπῆρξε καὶ ἐν Ἡλείῳ χωρίον Βράνα ἢ Βρανά, ἐρημωθὲν καὶ ἐκλείψαν ἔνεκα μεταναστεύσεων κατὰ τὸν ΙΕ΄ ἢ ΙΣ΄ αἰῶνα, καὶ ἴσως ἐξ αὐτοῦ κατήγοντο οἱ πρόγονοι τοῦ Κορτησίου. Βρανᾶς δ' ἐπώνυμον ἔφερε πολυσχιδῆς βυζαντινὴ οἰκογένεια, ἐξ Ἀρμενίας καταγωγὴν ἔλκουσα μνημονευομένη ἀπὸ τοῦ 1048 ἔτους καὶ μετέπειτα ἐπὶ στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων ἰδίᾳ τῷ 1205 Θεόδωρος Βρανᾶς ἐνυμφεύθη τὴν Ἀγνήν, θυγατέρα τοῦ βασιλέως τῆς τότε Φραγγίας, δις χηρεύσασαν· ἐκ μὲν πρώτου γάμου μετὰ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Β' Κομνηνοῦ²⁾, μείνασαν ὄμως παρθένον, ἄτε ἑνεαστῆ· ἐκ δευτέρου δὲ μετὰ τοῦ ἑβδομηκοντούτου Ἀνδρονίκου Β' Κομνηνοῦ. Κλάδος τῆς οἰκογενείας ταύτης ἐξισλαμίσθη κατὰ τὸν ΙΒ΄ αἰῶνα, διατηρήσας, ὡς καὶ ὁ τῶν Τραπεζουντίων Γαβράδων, τὸ ἐπώνυμον, ἀλλὰ διαστραφέν, προταχθέντος τοῦ ἑλίφ, κατὰ φθογγολογικοὺς κανόνας τῆς τουρκικῆς γλώσσης, εἰς Ἐβρενός, Ἐβρενός-ὀγλή (Βρανέζης, Ἀβρανέζης, Βρενέζης, Βερενέζης, παρὰ τοῖς ἐσχάτοις Βυζαντινοῖς ἱστορικοῖς).

Ἐν μέλος τῆς ἐξισλαμισθείσης ταύτης οἰκογενείας ἤκμαζεν εἰς τὴν αὐλὴν τῶν Καραση-ογλοῦ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, φέρον τὸν ἐπινίκιον τίτλον Γαζῆ Ἐβρενός βέγ, διάφορα δ' ἄλλα σπουδαίας παρέσχον ὑπουργίας εἰς τὸ κατὰ τὸν δέκατον τέταρτον αἰῶνα ἰδρυθὲν Ὀσμανικὸν κράτος, ὧν ἀπόγονοι ζῶσι καὶ σήμερον³⁾. Χαμζᾶς Βρανίλο (Βρανόγλη, ἄρα γε), Τούρκος πρίν, Χριστιανὸς τῷ 1443, διοικητῆς Κροΐας, κόμης τοῦ Μάτ (Branas Comte Scander bey) τῷ 1450, ἐφονεύθη ἐν Βενετίᾳ τῷ 1463, ὁ δ' ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας τῷ 1368 ἢ 1379 ἐφονεύθη ἐν Ἰωαννίνοις⁴⁾. Βρανάδων οἰκογένεια, λέγει ὁ Ἀραβαντινός (B' 269) ὑπῆρχε

¹⁾ C. Mostras, Dictionnaire géographique de l'Emp. Ottoman, St.-Petersbourg, 1873 σ. 41.

²⁾ Περὶ διαφόρων Βρανάδων ὁ Ducangius, Fam. Byz., 214, 216, ER.

³⁾ Περὶ Ἐβρενός Leunclavius, Pand. Hist. Turc. N° 27. — J. Mordtmann, Encyclopédie de l'Islam, livraison 18e, Paris, 1913, ἐν λ. Ewrenos. Τ' ἀρχικὰ Τουρκικὰ γράμματα ἑλίφ καὶ βᾶβ ἀναγνωσθέντα ὡς δίφθογγος παρήγαγον τὸ ὄνομα Ὀρνος, νομισθὲν Honogius, καθὰ παρατηρεῖ ὁ Cantemir, Hist. de l'Emp. Ottoman, Paris 1743, σ. 202-203.⁴⁾

⁴⁾ C. Hopf, Chron. Graeco-Romanes, Berlin 1873, σ. 285, 286, 301, 533.¹⁾

τῷ 1805 ἐν Ἰωαννίνοις. Ἐξάγεται λοιπὸν ἐκ τῶν εἰρημένων ὅτι τὸ ὄνομα Βρανᾶς οὔτε ἄγνωστον, οὔτε ξένον ἦτο ἐν Ἠπειρῷ μένει δ' ἀπορον διατί ὁ Κορτήσιος μετεχειρίσθη τὸν τύπον Βρανάτιος μέχρι τινός, καὶ ἐπὶ τέλος τὸν τοῦ Βρανᾶ.

β. Ὁ Κορτήσιος τῷ 1603 ἐπωνυμεῖται Βρανᾶς Μαζαρακαῖος· προδήλως τὸ μὲν πρῶτον οἰκογενειακόν, τὸ δ' ἄλλο τοπικόν φαίνεται ὄν· πράγματι δ' ἐν Ἠπειρῷ ὑπῆρχον καὶ ὑπάρχουσι χωρία οὕτω καλούμενα. Μνημονεύεται συνοικισμὸς (*casola*) Μεζερέκι (*Mesereschi*), διατελέσας ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐν ἔτει 1280 ἀποβιώσαντος Α' Ἀνδρέου Μουζάκη τοῦ Σεβαστοκράτορος¹· σήμερον δ' ὑπάρχει ἐν χωρίον Μαζαράκι (τουρκιστὶ Μεζαρίκ) ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Καλαμᾶ ἐν τῷ τμήματι Κουρέντων, τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἀπαρχίας Βελλᾶς καὶ Κονίτζης², καὶ μία κωμόπολις Μαζαρακιά βορειότερον τοῦ Μαργαριτίου, οὗ ἀπέχει πέντε περίπου χιλιόμετρα, ὑπαγομένη ἐπὶ τουρκοκρατίας εἰς τὴν ὑποδιοίκησιν τούτου, ἐν τῇ διοικήσει τῶν Ἰωαννίνων³· τὸ ἐθνικὸν ἀμφοτέρων ἐπεκράτησεν ὑπὸ τὸν τύπον Μαζαρακαῖος⁴. Διεπίστωσεν ἄρα γε ὁ Κορτήσιος τὴν ἐκ τῆς οἰκογενείας Βρανάδων καταγωγὴν αὐτοῦ, καὶ τὴν κώμην Μαζαράκι ἢ τὴν κωμόπολιν Μαζαρακιὰν ὡς προγονικὴν γενέτειραν, καὶ, πεπεισμένος πλέον, ἐπωνυμήθη Βρανᾶς Μαζαρακαῖος, προτιμήσας τὸ εἰδικὸν τοπικὸν ὄνομα τοῦ γενικοῦ Ἡπειρώτης; ἢ μήπως ἐξ ἐθνικῆς ὑπερηφανείας κινούμενος ἐπωνυμήθη Μαζαρακαῖος, καθότι *Mesereschus* ἐπωνυμεῖτο ὁ ἀρχηγέτης τῆς οἰκογενείας τῶν Καστριωτῶν, ὁ κάππος τοῦ Γεωργίου Καστριώτου Σκεντέρβεγ, ὁ Κωνσταντῖνος ὁ ἡγεμονεύσας ἐν τῇ Ἠμαθίᾳ καὶ Καστορίᾳ, καὶ τῷ 1390 ἀποβιώσας;⁵. Σημειωτέον ὅτι καὶ οἱ ἔγγονοι αὐτοῦ Κωνσταντῖνος καὶ Γεώργιος, ὁ διάσημος τῆς Ἠπειροῦ ἡγεμών, ὁ Σκεντέρβεγ Καστριώτης προσεπωνυμοῦνται *Masaracchia* ἐν ἐπισήμῳ ἐγγράφῳ, ἐπωνυμίαν μὴ ἀναφερομένην ὑπὸ τοῦ *Βαρλετίου*, τοῦ βιογραφήσαντος ἐκτενῶς τὸν Σκεντέρβεγ, οὐδὲ τοῦ συντάξαντος τὴν ὑπὸ τοῦ *Εἰθγ. Βουλγάρως* ἐξελληνισθεῖσαν καὶ ἐν Μόσχᾳ τῷ 1812 ἐκδοθεῖσαν ἱστορίαν τοῦ ἥρωος ἐκείνου. Τὴν διευκρίνησιν τοῦ θέματος ἀφίνομεν εἰς τοὺς μεθ' ἡμᾶς, περιοριζόμενοι εἰς τὴν ἀναδημοσίευσιν μέρους σχετικοῦ ἐκ τοῦ ἐπισήμου τούτου ἐγγράφου, χρονολογίαν φέροντος 8 Ὀκτωβρίου 1467.

¹) Αὐτόθι, σ. 281.

²) Ἀραβαντινός, Β' 101, 330.—Ἐπιτηρεῖς τοῦ ἐν ΚΠόλει Φιλανθρωπιδ. Ἡπειρωτικοῦ Σπυλίου, ἔτος β', ἐν ΚΠόλει 1875, σ. 195, 239.

³) *Mostras*, αὐτ. σ. 168/164.—Ἀραβαντινός, Β' σ. 101, 349, χωρίον Ἀλβανικόν.

⁴) *Χροσικόν... Πρόβλου* ἐν Ἑλληνομνήμονι (*Μουστοξόδου*) § 18, σ. 517, ἐνθα ἐσφαλμένως Μαζαρακαῖος· § 23, σ. 528. § 40, σ. 556.—Ἡπειρωτικά, ἐκδ. Βέκκερ, Βόννη 1839, σ. 220, 227, Μαζαρικίους· σ. 236, Μαζαρακαῖους.

⁵) *Ducasgimus, Illyricum...* Rossini 1746, σ. 137, § II.—*Fam. Byz.* σ. 349 III.

»Noi Giovanni per grazia di Dio, Re degli Aragonesi, di Sicilia, di Gerusalemme e di Valenza.

Col lettere dell' Illustrissimo Re di Napoli *Ferdinando*, nostro nipote, furono a noi raccomandati Nicolo Bidera Lascari e Costantino *Masaracchia* Castriotta, principi dell' Epiro e dell' Albania, valorosi capitani contro i Turchi, *consanguinei* di *Georgio Masaracchia Castriotta Shkanderbeg*, e i di cui padri, col detto Giorgio Shkanderbeg e loro soldati, pochi anni addietro venuti dall' Albania grandemente si adoperarono a difesa del nostro Regno di Sicilia e di tutto il Regno di Napoli contro le Galliche Angioine incursioni. Ora, invasi dai Turchi l'Albania e l'Epiro, i predetti Nicolo e Constantino, passati nel nostro Regno con alquante Colonie ivi intendono abitare. Per ciò noi, sicuri della loro cattolica religione, integrità, bontà, prudenza e valore e considerando la loro grande nobiltà... »¹.

6. Ἐκ τούτων πάντων ἐσχηματίσαμεν τὴν γνώμην ὅτι ὁ Κορνησίος ἐγεννήθη ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ ἦτο τοῦ Ἀνατολικοῦ δόγματος, ἐφ' ὃ δεκτὸς ἐγένετο μαθητὴς ἐν τῷ Κολλεγίῳ πεπεισμένος ὢν περὶ τῆς ἐξ Ἡπείρου καταγωγῆς τῶν προγόνων αὐτοῦ μεθ' ὑπερηφανείας ἀπεκαλεῖτο Ἡπειρώτης καὶ Ἕλληνας ἄλλ' ἀδέβαιος περὶ τῆς οἰκογενειακῆς ἐπωνυμίας καὶ γενεαίρας κόμης προέβαινε εἰς ἐρεῦνας καὶ κατὰ τὰ ἐκάστοτε πορίσματα προσελάμβανε ἐπωνυμίας· εἰς τοῦτο ἴσως ὀφείλεται ἡ ἀντικατάστασις τῆς μέχρι τοῦ 1589 ἐπωνυμίας Τουσοῦρεως διὰ τῆς τοῦ Βρανᾶ τῷ 1590 ἀντιθέτως δὲ τῶν ἐπιχειρημάτων τοῦ μακαρίτου *Legrand* εὔρομεν μνησάντων καὶ ἄλλου Ἡπειρώτου, τοῦ Ἀνδρέου Βρανᾶ τοῦ Χειμαρριώτου, πρῶτον ἢ ἐκ τῶν πρώτων μαθητῶν τοῦ Κολλεγίου (ἐὰν μὴ σφάλωνται τὰ Ἀρχεῖα τῆς Προπαγάνδας)· ἐκτὸς δὲ τῆς περιοχῆς τοῦ διαμερίσματος τῆς Χειμάρρας, τὰς κόμης τὰς ἀναφερομένας ὡς γενεαίρας τῶν προγόνων ἢ τοῦ Κορνησίου αὐτοῦ, καθόσον ἡ μὲν Γουμένιτσα ἀπέχει τῆς Χειμάρρας περὶ τὰ 30 χιλιάμετρα βορειοανατολικῶς, ἢ ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Καλαμᾶ κόμη Μαζαράκι (-κιό) περὶ τὰ 80 ἐπίσης βορειοανατολικῶς καὶ ἡ κομόπολις Μαζαρακιὰ περὶ τὰ 90 πρὸς Νότον. Σημειώσωμεν καὶ τὸ χωρίον Μαζάρι εἰς ἀπόστασιν δύο μόνον χιλιαμέτρων ἀπὸ τῆς Γουμένιτζης, τοῦ ὁποῦ δμως τὸ ἐθνικὸν δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἦναι Μαζαρακαῖος, ἀλλὰ Μαζαριώτης. Ἀπασαὶ αὗται αἱ κόμης ἐκατοικοῦντο ὑπὸ Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν κατὰ τὸν Ἀραβανιόν, καὶ μέχρι τῆς καταλύσεως τῆς Τουρκικῆς κυριαρχίας.

¹) *Arciprete Papàs Onofrio Buccola*, la colonia Greco-Albanese di Mezojuzo; Palermo, 1909, p. 11-12.

Β' Ο ΚΟΡΤΗΣΙΟΣ ΕΝ Τῷ ΚΟΛΛΕΓΙῷ

7. Ἡ Ἐκθεσις, ἡ συνταχθεῖσα τῷ 1585, ὡς εἶπαμεν ἄνωτέρω, λέγει ὅτι τότε ὁ Κορθήςσιος εἶχεν ἡλικίαν εἴκοσι καὶ ἑνὸς ἔτους· ἄρα ἐγεννήθη τῷ 1564· δωδεκαετῆς ἦτο ὅτε τῷ 1576 εἰσῆλθεν εἰς τὸ Κολλέγιον, δοὺς τὴν νενομισμένην ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ γίνῃ κληρικός, τιθέμενος εἰς τὰς διαθέσεις τῆς Παπικῆς Ἐδρας· ἔδωκεν ὁμολογίαν πίστεως μετ' ἄλλων μαθητῶν τῇ 10 Αὐγούστου 1580, δεκαπενταετῆς περιπου· διεκρίθη ὡς μαθητῆς εὐφυέστατος, φιλομαθέστατος καὶ ἐπιμελέστατος· ἐτελειοποιήθη δὲ εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ λατινικὴν γλῶσσαν καὶ φιλοσοφίαν, εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ εἰς τὴν θεολογίαν· διήρκεσαν αἱ σπουδαὶ μίαν δεκαπενταετίαν¹ ὅτε ἡ ἀποφοίτησις συμπίπτει τῷ 1591. Μολονότι δὲ αὐτὸς ἦτο ὁ πρῶτος εἰσελθὼν μαθητῆς εἰς τὸ Κολλέγιον, ἐν τούτοις ὁ πρῶτος ἔξετασθεὶς καὶ διδακτορικὸν δίπλωμα λαβὼν τῇ 24 Ἰανουαρίου 1591 ἦτο ὁ ἐκ Κερκύρας Πέτρος Ἀρκούδιος, μετὰ δωδεκαετῆς ἢ δεκατετραετῆς σπουδᾶς². Αἱ ἐν τοῖς Ἀρχείοις Βιογραφίαι λέγουσιν ὅτι μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν ὁ Κορθήςσιος διορίσθη ὑπὸ τοῦ Ἰουλίου Sanctorio, ἐπιτηρητοῦ τοῦ Κολλεγίου, ἐκτιμήσαντος τὴν ἰκανότητα τοῦ Ἡπειρώτου, διδάσκαλον τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὰς τάξεις τῶν ἀρχαρίων μαθητῶν τοῦ Κολλεγίου καὶ παρέμεινεν εἰς τὴν ὑπουργίαν ταύτην ἐπὶ μίαν πενταετίαν, πολλοὺς καὶ ἀρίστους ἀναδαίξας μαθητάς³. Κατὰ ταῦτα ὁ Κορθήςσιος ἔμεινεν εἰς τὸ Κολλέγιον δεκαπέντε ἔτη διδασκόμενος καὶ πέντε ἔτη διδάσκων, ἐν ὧν εἴκοσιν ἔτη, ἦτοι μέχρι τοῦ 1596, τοῦθ' ὅπερ ἀνακριβές, διότι θέλομεν εὐρεῖ τὸν Κορθήςσιον κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1591 προϊστάμενον τῆς ἐν Νεαπόλει Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας. Ὁ *Legrand* ὑπέδειξε πλείστας ἀνακριβεῖς εἰδήσεις καὶ συγχύσεις ἀπαντώσας εἰς τὰ ἔγγραφα τῶν Ἀρχείων τοῦ Κολλεγίου· μία τοιαύτη συνέβη καὶ εἰς τὴν πενταετῆ διδασκαλίαν τοῦ Κορθησίου· αὕτη δέον, νομίζομεν, νὰ συμπεριληφθῇ εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν δεκαπενταετίαν, ὅτε μένει δεκαετῆς ἡ μαθητεία καὶ ἐπομένως ἡ ἀποφοίτησις τακτέα εἰς τὸ 1586 ἔτος. Ἐν δὲ τῷ μεταξὺ χρονικῷ διαστήματι ὁ Κορθήςσιος προεχειρίσθη διάκονος τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐπὶ πάπα Σίξτου Ε' (ἀπὸ Ἀπρ. 1585 ἕως Αὐγ. 1590), ἀναγινώσκων ἑλληνιστὶ τὸ ἅγιον Εὐαγγέλιον κατὰ τὰς ἐπισήμους παπικὰς λειτουργίας, κατὰ διάταξιν εἰδι-

¹) «Quindecim ipsos annos, quibus in Collegio est commoratus....» Ἐκθ. (*Legrand*, αὐτ. σ. 167). . . «Havendo... honorato il Collegio, che quindecim anni l'allevò...» Χρον. (αὐτ. σ. 170).

²) *Legrand*, αὐτ., σ. 210—211. Περὶ τῆς δοθείσης ὁμολογίας πίστεως, σ. 142, 167.

³) Ἐκθ. παρὰ *Legrand*, αὐτ. σ. 167.—Χρονικόν, αὐτ., σ. 170.

κὴν τοῦ 1586 ἀνατεθείσης τῆς ἀναγνώσεως ταύτης τοῖς μαθηταῖς τοῦ Κολλεγίου¹.

Γ Ο ΚΟΡΘΗΣΙΟΣ ΕΝ ΝΕΑΠΟΛΕΙ

8. Ὁ Κορθήςσιος τῷ 1591 ἐπὶ πάπα Γρηγορίου ΙΔ' (ἀπὸ 15 Δεκ. 1590—29 Δεκ. 1591) ἐχειροτονήθη ἐν Ρώμῃ κατὰ τοὺς τύπους τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, καὶ λαβὼν συστατικὰ γράμματα τοῦ Καρδινάλιου Φραγκίσκου Σφόρτζα ἦλθεν ἐκ Ρώμης εἰς τὴν Νεάπολιν· κατὰ Δεκέμβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους προὐκάλεσε τὴν ἀποστολήν, ἐκ μέρους τοῦ γενικοῦ βικαρίου τοῦ ἀρχιεπισκόπου Νεαπόλεως Γζεζουάλδου, τῆς Βούλλης τῆς ἐγκαθιδρύσεως αὐτοῦ ὡς προϊσταμένου τῆς αὐτόθι ἑλληνικῆς ἐκκλησίας τῶν ἁγίων Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου. Αὕτη ἀδεία τοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου Ε' (Charles Quint) ἠγέρθη τῷ 1518, ἀναλώμασι τοῦ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως Θωμᾶ, υἱοῦ Δημητρίου Ἀσάνη Παλαιολόγου, καὶ ἐλειτούργει κατὰ τὰ δόγματα τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας· ἡ ἐποπτεία καὶ διαχειρίσις τῆς ἐκκλησίας μετέβαινε, κατὰ τὰς διατάξεις τῆς διαθήκης τοῦ κτίτορος, εἰς τοὺς ἀπογόνους αὐτοῦ κληρονομικῶς· ἀλωθείσης ὑπὸ τῶν Τούρκων τῷ 1532—1534 τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Κορώνης, οἱ κάτοικοι καὶ οἱ ἱερεῖς μετηνάστευσαν εἰς τὴν Ἰταλίαν· οἱ δ' εἰς Νεάπολιν ἔλθόντες εὔρον τὴν ἐν λόγῳ ἐκκλησίαν ἐν παρακμῇ, τὴν ἐν αὐτῇ λειτουργίαν ὑπὸ λατίνου ἱερέως τελουμένην, μόνην πρόσδοτον τὸ ἐνοίκιον σφαγείου ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς ἀγορᾶς κειμένου, καὶ δικαιούχον κληρονόμον τὴν Μαρίαν Ἀσάνη. Οἱ Κορωναῖοι συμπήξαντες Ἀδελφότητα ἀνέλαβον, ἐπινεύσει τῶν κληρονόμων τοῦ κτίτορος καὶ ἐκχωρήσει τῶν κληρονομικῶν αὐτῶν δικαιωμάτων εἰς τὴν Ἀδελφότητα, τὴν ἐποπτείαν καὶ διαχειρίσιν τῆς ἐκκλησίας· ἀδεία δὲ τῆς Ἀρχῆς συνέταξαν τῷ 1561 Κανονισμόν καὶ Καταστατικόν, θεσπίσαντες σὺν ἄλλοις τὴν ὑπ' αὐτῶν ἐκλογήν, πρόσληψιν καὶ ἀπόλυσιν τοῦ προϊσταμένου ἱερέως, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς παροικίας, ἐπὶ ἀμοιβῇ ἑτησίᾳ ἑκατὸν βασιλικῶν δουκάτων. Οἱ ἔκτοτε διατελέσαντες προϊστάμενοι, βλέποντες τὴν ἀνθηρὰν οἰκονομικὴν κατάστασιν τῆς ἐκκλησίας, ἀπεπειρῶντο νὰ γίνωσιν ἰσόβιοι καὶ νὰ νέμωσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὰς προσόδους τοῦ ναοῦ, ἀλλ' ἀφ' ἑνὸς μὲν ἢ ὑπὸ τῶν δικαιούχων κληρονόμων ἐκχώρησις τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν εἰς τὴν Ἀδελφότητα, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ ἐπὶ τῶν προϊσταμένων τεθεσπισμένα δικαιώματα αὐτῆς, ἐματαίουν πᾶσαν ἀπόπειραν. Πρῶτος ὁμως ὁ Κορθήςσιος ἐπεχείρησε τὴν πραγματοποιήσιν τοῦ πόθου τῶν προκατόχων αὐτοῦ, ἀποδείξας ὅτι ἔδικαιούτο νὰ ἦναι ἰσόβιος καὶ ἐπικαρ-

¹) *Legrand*, ἐνθ' ἀν., σ. 168—170.—*Nezhammer*, ἐν Δελτίῳ Ἰστ. καὶ Ἐθν. Ἡτ. Ἑλλάδος, τόμ. Θ', ἐν Ἀθήναις 1926, σ. 687—688.

πατῆς τῶν προσόδων, ἐπειδὴ ἦτο διορισμένος προϊστάμενος τῆς ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ Σκηπίωνος Σουριάνου, ἀνεψιοῦ Βικτωρίας, τελευταίας ἀπογόνου τοῦ κτίτορος τῆς ἐκκλησίας Παλαιολόγου, καὶ μόνης δικαιούχου εἰς τοῦτο συμφώνως τῇ διαθήκῃ· κατὰ τῆς ἐπεμβάσεως ταύτης τοῦ Σουριάνου οἱ ἰθύνοντες τὰ τῆς Ἀδελφότητος ἀνηνέχθησαν εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ δικαστήρια, ὁ δὲ Κορτήσιος προσέτραξεν εἰς τὸ βικαριάτον καὶ δι' αὐτοῦ κατέσχε τὸ ἐνοίκιον τοῦ σφαγείου, ἐξαναγκάσας τὸν ἐνοικιαστὴν νὰ πληρώσῃ εἰς αὐτόν· προσέβη εἰς πώλησιν τάφων ἐντὸς τῆς ἐκκλησίας καὶ εἰς εἰσπραξίν ἐν γένει πάσης προσόδου τέως ὑπὸ τῆς Ἀδελφότητος εἰσπρατομένης. Ἐκτον ἤδη ἔτος διήνυεν ὁ μεταξὺ τοῦ Κορτησίου καὶ τῆς Ἀδελφότητος ἀγὼν, ὅτε τῇ 22 Σεπτεμβρίου 1597 ἐπεκυρώθη συμβολαιογραφικῶς ὁ Κανονισμὸς τοῦ ἔτους 1561, δι' οὗ ὁμολόγουν οἱ δικαιούχοι κληρονόμοι τοῦ κτίτορος τὴν ἐκχώρησιν τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν εἰς τὴν Ἀδελφότητα, καὶ αὕτη ἐθέσπιζε τὴν ἐξουσίαν αὐτῆς τοῦ διορίζειν καὶ παύειν τὸν προϊστάμενον· παύσασα ὅθεν τὸν Κορτήσιον ἐκάλεσεν εἰς τὴν προεδρίαν τὸν Νικηφόρον Μελισσηνόν, Ἰταλο-Γραικόν, Κρήτα μὲν τὴν καταγωγὴν, γεννηθέντα δ' ἐν Νεαπόλει, μαθητεύσαντα ἐπὶ τινὰ χρόνον ἐν τῇ Κολλεγίῳ, οὐνίτην ἐπίσης¹. Ὁ Κορτήσιος ἐν τούτοις ἐξηκολούθει τὸν δικαστικὸν ἀγῶνα καὶ ἐπέμενεν εἰς τὰς ἀξιώσεις αὐτοῦ ἐνώπιον τῆς Κουρίας ἀντενεργῶν καὶ κατὰ τοῦ Μελισσηνοῦ, μέχρις ὅτου ἀπεβίωσεν²· τότε ὁ Μελισσηνὸς φαίνεται ὀριστικῶς ἀναλαβὼν τὴν προεδρίαν, μετ' οὗ πολὺ συνεχίσας καὶ αὐτὸς τὰς ἀξιώσεις τοῦ Κορτησίου, τῇ εἰσηγήσει τῆς Βικτωρίας ὁ ἀγὼν ἦτο μακροχρόνιος λέγει ὁ *Meola* (σ. 122 di maggior durata), ἡ δὲ Ἀδελφότης ἀνηνέχθη ἐπὶ τέλος εἰς τὴν Ἀγίαν Ἐδραν· τῇ 4 Αὐγούστ. 1610 ἐξέδωκεν ὁ πάπας Παῦλος Ε' Βρέβιον, δι' οὗ ἀποδοκιμάζεται ἡ Κουρία τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Νεαπόλεως, κακῶς ἐκλαβοῦσα ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ Βρανᾶ ἀδέσποτον τὴν θέσιν τοῦ προϊσταμένου τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀκυροῦται ἡ ὑπ' αὐτῆς γενομένη ἐγκαθίδρυσις τοῦ Νικηφόρου Μελισσηνοῦ, εἰς τὸ

¹) *Legrand*, αὐτ., τ. V, Paris 1908, σ. 475-498, ἰδίᾳ σημ. 4 εἰς σ. 476.

²) [*Gian V. Meola*.] Delle istorie della chiesa Greca in Napoli esistente, Napoli 1790, σ. 119-125, 139. Ἐν σ. 119 Βρανᾶς οὐ γράφει εὐρῶν μακαγεγραμμένον πάντως τὸ Β. Τὸ κείμενον τῶν σ. 119-123 ἀναδημοσιεύει ὁ *Legrand*, ἐνθ' ἀν.. μὴ γνωρίσας, φαίνεται, τὸ ἔργον ὅτε ἐβιογράφει τὸν Κορτήσιον ἐν τόμῳ Γ'. —*Duplessis*, in difesa dei nazionali Greci per la chiesa di rito Greco orientale esistente fin dal 1518 nella città di Napoli, 1861. —*N. Κατσαμῆς*, ἡ ἐν Νεαπόλει ἑλληνικὴ ἐκκλησία, ἐν Ζακύνθῳ 1866, σ. 17 κέ.—*F. S. Correr*, allegazione intorno al rilascio de beni appartenenti alla chiesa Greca cattolica Romana de SS. Pietro e Paolo di Napoli, presso la 2a sezione della Corte di Appello di Napoli, Napoli 1882, σ. 17.—Ὁ ἀοίδιμος Σπ. Λάμπρος κατέλιπεν ἐν ἰδίᾳ φακέλλῳ σημειώματα περὶ τῆς ἐκκλησίας ταύτης, ἀντίγραφα τοῦ Βρεβίου τοῦ 1610 καὶ διαφόρων ἐγγράφων ποικίλων (*Νέος Ἑλληνομνήμων*, τόμ. Κ' (1926) σ. 3 κέ. 158 κέ.).

τοσαύτας βιαιοπραγίας διαπράξαντος κατὰ τῶν ἰθυνότων τὴν ἐκκλησίαν» φησὶ αὐτολεξεί λέγεται. Ἄνωρθώθησαν λοιπὸν οὕτω τὰ δικαιώματα τῆς Ἀδελφότητος, ὃ δὲ Μελισσηνός, συμβουλῆ καὶ τοῦ Καρδινάλιου Μπελαρμίνου, παρητήθη. Πρὶν ἢ ἐπιληφθῶμεν τοῦ θανάτου τοῦ Βραναῆ, προσθέτομεν ὅτι ἀφ' ἧς ἦλθεν εἰς τὴν Νεάπολιν ἀνέλαβε τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Νεαπόλεως (Studio pubblico della Sapienza) καὶ ἐδίδαξεν εἴκοσι καὶ ὀκτὼ ἢ εἴκοσι συνεχῆ ἔτη, πλείστους καὶ ἐνταῦθα μαθητὰς ἀναδείξας («octo et viginti iam annos» λέγει ἡ Ἱστορία παρὰ *Legrand*, αὐτ. σ. 169, «lesse vent' anni continui» λέγει τὸ *Χρονικόν* αὐτ. σ. 170). Ἐν δὲ τῇ ἰδιότητι ταύτῃ ὧν ἐξέδωκε τύποις ἐν Νεαπόλει τὸ λατινιστὶ σύγγραμμα αὐτοῦ «περὶ τῆς συμφωνίας τῆς Λατινικῆς καὶ Ἑλληνικῆς λειτουργίας», περὶ οὗ κατωτέρω. Ἐὰν μελετηθῶσι τὰ Ἀρχεῖα εἴτε ἡ Ἱστορία τοῦ Πανεπιστημίου τούτου, θέλει γίνεαι ἀκριβῶς γνωστὸς ὁ χρόνος τῆς διδασκαλίας ἐν αὐτῷ τοῦ Ἡπειρώτου Κορτησίου Βραναίου ἢ Βραναῆ.

Δ' ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΟΡΤΗΣΙΟΥ

9. Πότε ἀπέθανεν ὁ Βραναῆς; Ζήτημα ἢ μᾶλλον πρόβλημα δόσλυτον τόσον ἀντιφατικαὶ καὶ ἀόριστοι εἶναι αἱ ἀπαντῶσαι εἰδήσεις. Γνωρίζομεν ἤδη ὅτι κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1591 ἔφθασεν εἰς τὴν Νεάπολιν τὴν ἀγωγὴν ἠγειρεν ἴσως ἐντὸς τοῦ 1592 ἔτους· ἐπαύθη ἀπὸ τῆς θέσεως προϊσταμένου μετὰ πάροδον ἕξ ἐτῶν ἀπὸ τῆς ἀγωγῆς, ἤτοι ἐντὸς τοῦ 1597 ἢ 1598, μεθ' ὃ ἡ Ἀδελφότης ἐκάλεσεν εἰς διαδοχὴν αὐτοῦ τὸν Νικηφόρον Μελισσηνὸν (μετὰ τὸν Αὐγούστον τοῦ 1598, εὕρισκόμενον τότε ἐν Ρώμῃ. *Legrand*, V, σ. 476)· ὀλίγον ὕστερον, κατὰ τὸν *Meola*, δικαζομένης ἔτι τῆς ἀγωγῆς ἐνώπιον τῆς Κουρίας τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Νεαπόλεως, ἐπῆλθεν ὁ θάνατος τοῦ Κορτησίου Βραναίου¹· ἡ δὲ Κουρία, ἀδέσποτον θεωρήσασα τὴν θέσιν τοῦ προϊσταμένου, ἐγκαθίδρυσεν τὸν Νικηφόρον. Τὰ γραφόμενα τοῦ *Meola* ἔπρεπε γὰρ ἔχωσιν ἀναμφισβήτητον κῦρος, διότι αὐτὸς ἐξιστόρησε τὰ γεγονότα μελετήσας δικόγραφα, συμβολαιογραφικὰ ἔγγραφα καὶ ἀρχεῖα ποικίλα τῆς ἐποχῆς ταύτης· ἐν τούτοις τάξας τὸν θάνατον τοῦ Κορτησίου ὀλίγον ὕστερον τῆς προσκλήσεως τοῦ Νικηφόρου (post dopo questo tempo) ὑποκίπτει εἰς ἀνακρίθειαν· διότι ὁ Κορτησίος ἔζη τῷ 1603, ὅτε ἐξέδωκε σύγγραμμα. Λανθάνονται καὶ οἱ τάξαντες τὸν θάνατον τοῦ Κορτησίου εἰς τὸ ἔτος 1637, βασιθεύοντες εἰς τὸ *Χρονικόν*, ὅπερ, λῆγον εἰς τὸ ἔτος 1640, λέγει τὸν Κορτησίον ἀποθα-

¹ *Meola*, ἐνθ' ἀν., σ. 121-122 (= *Legrand*, αὐτ. V, σ. 479).

νόντα πρὸ τριῶν ἐτῶν ¹. Ἡμεῖς ἐρειδόμενοι ἐπὶ τοῦ παπικοῦ Βρεβίου τῆς 4 Αὐγούστου 1610, τοῦ καταδικάζοντος τὴν Κουρίαν, ὡς εἶδομεν, ὡς κακῶς θεωρήσασαν ἀδέσποτον, λόγῳ τῆς ἀποβιώσεως τοῦ Κορθησίου, τὴν θέσιν προϊσταμένου τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀφ' ἑτέρου τὴν βεβαίαν μαρτυρίαν τῆς ἐν ζωῇ ὑπάρξεως τοῦ Κορθησίου ἐν ἔτει 1603, τάσσομεν τὸν θάνατον αὐτοῦ μεταξὺ τοῦ 1605 καὶ 1606, τῶν δὲ εἴκοσι καὶ ὀκτὼ ἐτῶν τῆς πνευματικῆς αὐτοῦ δράσεως ὑπολογίζομεν τὰ μὲν δεκαπέντε ἐν τῷ Κολλεγίῳ (1576-1591), τὰ δὲ δεκατρία ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Νεαπόλεως (1592-1605)· τὴν ἐγκαθίδρυσιν ἐπομένως τοῦ Νικηφόρου εἰς τὸ ἔτος 1606 τὴν δ' ἐγερθεῖσαν ὑπὸ τούτου ἀγωγὴν, οἷον εἰ συνέχισιν τῆς τοῦ Κορθησίου, περὶ τὸ 1607—1608, καὶ τερματισθεῖσαν διὰ τοῦ εἰρημένου παπικοῦ Βρεβίου τοῦ 1610. Κατὰ ταῦτα ὁ Κορθησίος ἀπέθανεν ἄγων τὸ τεσσαρακοστὸν πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας αὐτοῦ. Δὲν νομίζομεν ὅτι ἐτάφη ἐντὸς τῆς ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ὁ τασαύτας μερίμνας προξενήσας τῇ ἀδελφότητι καὶ δαπάνας ἢ εἰκὼν αὐτοῦ ἦτο ἀνηρητημένη, φέρουσα ἐπιγραφὴν ἐν αἰθούσῃ τοῦ Κολλεγίου, δεξιὰ τῷ εἰσερχομένῳ ², εἰδικῇ διὰ τὰς εἰκόνας τῶν ἀρχαίων οἰκοτρόφων ³, ἴσως σωζομένη ἔτι καὶ νῦν.

Ε' Η ΕΝ ΝΕΑΠΟΛΕΙ ΠΡΟΕΣΤΕΙΑ ΤΟΥ ΚΟΡΤΗΣΙΟΥ

10. Διθυράμβους καὶ παιᾶνας ψάλλει ἢ ἐν τοῖς Ἀρχείοις τοῦ Κολλεγίου χορεία τῶν βιογράφων τοῦ Κορθησίου, ἐκτενέστατα μὲν ἡ Ἱστορία, συντόμως δὲ τὸ Χρονικὸν καὶ ἡ ἐν τόμῳ τῶν Ἀρχείων XII ⁴, ὁ Ἀλλάτιος, ὁ Ροδοτᾶ, καὶ λοιποὶ, ἐπὶ ἐξυμνουμένοις ἀποτελέσμασι δῆθεν τῆς προεστίας αὐτοῦ τῆς ἐν Νεαπόλει Ἑλληνικῆς ἐκκλησίας ὑπὲρ τῆς Ρωμάνας, ἐκκλησίας. Τίνα δὲ ἦσαν ταῦτα; ἀπόπτυσις, λέγουσι, τῶν ἑλληνικῶν ἀμαρτημάτων· ἀποκήρυξις τῶν ἀνατολικῶν δογμάτων· προσχώρησις εἰς τὰ δόγματα τῆς Ρωμάνας ἐκκλησίας καὶ ὑπαγωγὴ εἰς τὸν Ρωμαῖον Ποντίφηκα τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ τῆς Νεαπόλεως Ἑλλήνων τοῦ Ἀνατολικοῦ δόγματος. Καὶ διὰ τίνων μέσων; διὰ δημοσίων κηρυγμάτων, διὰ συχνῶν ὁμιλιῶν κατ' ἰδίαν, καὶ κυρίως διὰ τῆς διαγωγῆς αὐτῆς τοῦ Κορθησίου διότι διῆγε βίον ἀκεραιότατον καὶ ἀγιώτατον, τοῦθ' ὅπερ δύναμις τυγχάνει μεγίστη, προσθέτει ὁ συγγραφεὺς τὴν ἐν τῇ Ἱστορίᾳ βιογραφίαν (παρὰ *Legrand*, σ. 168). Ἀλλὰ τὰς πανηγυρικὰς ταύτας εἰδήσεις τῶν Ἀρχείων διαψεύδουσιν ἄρδην τὰ ἐκτεθέντα ἡμῖν γεγονότα· σύντομος δ' ἀνασκοπὴ

¹) *Karalevsky*, ἐνθ' ἀν., σ. 139 (*Bessarione* 1912-1913).

²) Ἱστορία, παρὰ *Legrand*, III, σ. 170.

³) *Nitzhammer*, ἐνθ' ἀν., σ. 620.

⁴) *Karalevski*, ἐνθ' ἀν. σ. 138.

ἀποδεικνύει τὸ ἀνάληθες ἐκείνων· εἶδομεν ὅτι ἡ Ἀδελφότης εἶχεν ἀπὸ τοῦ Κανονισμοῦ τοῦ 1561 τὸ δικαίωμα τοῦ διορίζειν καὶ παύειν τὸν προϊστάμενον τῆς ἐκκλησίας· θανόντος τοῦ Δανιὴλ ἐξέλεξεν ἡ καὶ ἀποδεχθεῖσα διώρισε τὸν ὑπὸ τοῦ καρδινάλιου Φραγγίσκου Σφόρτζα συστηθέντα καὶ φθάσαντα εἰς τὴν Νεάπολιν κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1591 Κορτήσιον Βρανᾶτον, Ἑπειρώτην «ἐκ τῆς τῶν Ἑλλήνων νεολαίας» ἀναγραφόμενον τῷ 1590, ὡς ἐφεξῆς δηλωθήσεται· ὁ Κορτήσιος ἐγκαθιδρυθεὶς ἤρξατο διεκδικῶν ἰσοδιότητα τῆς προεστίας καὶ νομὴν τῶν προσόδων τῆς ἐκκλησίας ὑπὲρ ἑαυτοῦ, τῷ Μαιμωνᾷ μᾶλλον δουλεύων ἢ τῷ Κυρίῳ, ἐναντίον τῶν κερτημένων δικαιωμάτων τῆς Ἀδελφότητος διὰ τοῦ Κανονισμοῦ τοῦ 1561· εἰς ἐμπέδωσιν δὲ τούτων ἡ Ἀδελφότης συνέταξε νέον Κανονισμόν τῇ 12 Σεπτεμβρίου 1593 ἐνώπιον συμβολαιογράφου· ἐν αὐτῷ ὁρίζεται ὅτι ὁ κατὰ καιροὺς ἐφημέριος νὰ λειτουργῇ κατὰ τὸ ἑλληνικὸν Ἀνατολικὸν δόγμα· ἡ ἐκκλησία θέλει ἐξαρτᾶσθαι ἐκ τοῦ ρηθέντος Ἀνατολικοῦ δόγματος, ὡς διατάττει ἡ Ἀνατολικὴ ἐκκλησία καὶ ὡς ἐτήρησε, καὶ κατὰ τοὺς θεσμοὺς καὶ νόμους τῶν ἱερῶν συνόδων», καὶ περαιτέρω· «αἱ ἱερουργίαι καὶ τὰ μνημόσυνα κατὰ τὸ Ἀνατολικὸν δόγμα νὰ γίνωνται»· πᾶν δὲ ὑπὸ τῶν ἐπιτρόπων τυχὸν γενησόμενον παρὰ τὰ θεσπισθέντα ἔσται ἄκυρον, καθότι «αἱ διατάξεις αὗται διευκρινήθησαν διὰ τοῦ ἐγγράφου τῆς 27 Ἀπριλίου 1561 ὑπὸ τῶν μεγαλοδώρων κυριαρχῶν»¹. Εἶδομεν προσέτι ὅτι, κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1597 ἐν ἰσχύϊ ἀναγνωρισθέντος τοῦ Κανονισμοῦ, ἐπηκολούθησεν ἡ παῦσις τοῦ Κορτησίου καὶ ἡ πρόσκλησις τοῦ Νικηφόρου· καὶ τοῦτου πάλιν ἡ παῦσις, ὁμολογηθέντος καὶ πάλιν τῷ 1610 ἐν πλήρει ἰσχύϊ τοῦ ἐν λόγῳ Κανονισμοῦ, ἂν καὶ ἡ Κουρία εἶχεν ἐγκαθιδρύσει τὸν Νικηφόρον. Οὕτως ἐχόντων τῶν πραγμάτων εἶναι ποτε πιστευτὸν ὅτι ὁ Κορτήσιος τὰ δῆθεν πεπλανημένα πρόβαρα τῷ ποιμένι προσεκόμισεν, ὅτι τὰ δόγματα τῆς Ρωμάνης ἐκκλησίας κατέστησεν ἀσπαστὰ παρὰ τοῖς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Νεαπόλεως Ἀνατολικοῖς, προθύμως δῆθεν προσελθοῦσιν εἰς ὑποταγὴν τῷ πάπῳ, ὡς λέγουσιν αἱ περὶ αὐτοῦ λατινικαὶ πηγαί;² Ἀρὰ γε εἰς ἐπίτευξιν παρομοίων ἀποτελεσμάτων ἐπεχείρησεν ὁ Κορτήσιος τὸν νοσφισμόν τῶν προσόδων τῆς ἐκκλησίας, τὴν κατάλυσιν κερτημένων δικαιωμάτων τῆς Ἀδελφότητος καὶ διεξήγαγεν ὑπερδεκαετῆ δικαστικὸν ἀγῶνα, τερ-

¹) Ν. Κατραμῆς, αὐτ. σ. 14 κέ.

²) *Legrand*, αὐτ. τ. III, σ. 166—172.—*Allatius*, de Cons., col. 989.—*Pompiilio Rodotà*, De... rito Greco in Italia, τ. III, σ. 180.—*Don Placido de Meester*. Le collège Pontifical Grec de Rome, Rome 1910, σ. 50.—Ἐν κώδ. Napol. II, C. 86 ἐν ὑπομνήματι περὶ τοῦ Κολλεγίου μνημονεύεται *Cortesius Brana Episcopus Neapolitanae rector ecclesiae Graecanicae constitutus* (Νέος Ἑλληνομνήμων, τ. IΘ' (1925), σ. 56).

ματισθέντα διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ; Ἐὰν ἐν τῷ μεταξὺ τινές, ἢ καὶ μερῖς τις, πιεζόμενοι ἢ δελαζόμενοι, ὅπερ μαρτυρεῖται συνήθως γινόμενον, ὁμολόγησαν ὑποταγὴν τῷ πάπα λατινοφρονήσαντες, εἶναι τι ἄξιον πανηγυρικῶν; Τὸ βρέβιον τοῦ πάπα Παύλου Ε' δὲν ἐξεδόθη ὑπὲρ μειονότητος Ἀνατολικῶν ἀναμφιβόλως, ἀλλ' ὑπὲρ πλειονότητος, ὁμολογούσης τὰ πάτρια αὐτῆς δόγματα καὶ ἔμμενούσης εἰς αὐτά, ὡς διαλαμβάνει τὸ ἀπὸ 12 Σεπτ. 1593 ἔγγραφο. Ἡ δὲ περὶ τῶν ἀξιώσεων καὶ τῆς ἀγωγῆς τοῦ Κορθησίου ἀγρυζία τῶν βιογράφων τί ἄλλο ἐμφαίνει ἢ ἀπὸ σκοποῦ καὶ ἐν ἐπιγνώσει ἀποσιώπησιν; Κατὰ περίεργον μάλιστα σύμπτωσιν καὶ ὁ *Le-granā* τὸ κείμενον τοῦ *Meoia*, τὸ ἐξιστοροῦν τὴν ἀξίαν μομφῆς πολιτείας ταύτης τοῦ Κορθησίου, δὲν ἀνεδημοσίευσεν, ὥς ἤρμοξε, βιογραφῶν τῷ 1895 τὸν Κορθησιον, ἄτε εἰς αὐτὸν κυρίως ἀναφερόμενον, ἀλλὰ βιογραφῶν τῷ 1903 τὸν Νικηφόρον, κατ' ἐλάχιστα ἀφορῶν αὐτόν. Οὕτω λοιπὸν διαψεύδονται τὰ ἐξυμνούμενα ἀποτελέσματα τῆς ἐν Νεαπόλει ἑλλην. ἐκκλησίας.

Γ' ΚΟΡΤΗΣΙΟΥ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΙΚΗ ΔΡΑΣΙΣ

11. Ἡ φιλολογικὴ δράσις τοῦ Κορθησίου ἀρχεται ἀπὸ τὴν προλεχθεῖσαν πενταετῆ διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης εἰς τὰς πρώτας τάξεις τοῦ ἐν Ρώμῃ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου (1585 ἢ 1586—1590 ἢ 1591) ἔπειτα ἀπὸ τὴν δεκατριετῆ διδασκαλίαν τῆς αὐτῆς γλώσσης ἐν τῷ Δημοσίῳ Γυμνασίῳ della Sapienza ἢ Πανεπιστημίῳ τῆς Νεαπόλεως (1592—1605). Συγγραφικὰ ἔργα ἐγνωρίσαμεν ἑλληνικὰ τινὰ ἔμμετρα ἐπιγράμματα μετὰ λατινικῆς ἔμμετρου μεταφράσεως. Τέσσαρα τοιαῦτα ἐπιτάφια εἰς τὸν καρδινάλιον Ἀλέξανδρον Φαρνήσιον¹ ἀποδιώσαντα ἐν ἔτει 1589,

¹) Σημειωθήτω παρεκβατικῶς, ὅτι ἐν κώδ. Neap. 207, περιέχοντι ρητορικὴν Ἐρμογένους, ὑπάρχει σημεῖωμα τόδε: «μετεγράφη ἢ παροῦσα βίβλος ἔτει ἀπὸ τῆς Χριστοῦ γενήσεως ρφπδ' Σεπτεμβρίου κδ', ἐν Ρώμῃ ἀγία, ἀναλώμασι μὲν τοῦ αἰδεσιμωτάτου κυρίου κυρίου Ἀλεξάνδρου Φαρνέζε, διακόνου τῆς Ἱεραρχίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, καρδινάλιου· χειρὶ δὲ Ἰωάννου κρησβυτέρου ρώσσου τοῦ Κρητός». [N. Κατράμη, φιλολ. Ἀνάλεκτα Ζακύνθου, ἐν Ζακύνθῳ 1880, σ. 199]. Προφανῶς ὁ τοῦ 1584 μεταγραφεὺς παρεποίησε τὸ πρῶτον μέρος σημειώματος ἐν ἀρχαιοτέρῳ κώδικι, ἐξ οὗ τὴν μεταγραφὴν ἔκαμε, διατηρήσας τὸ τελευταῖον μέρος σώζονται ἀντιγεγραμμένοι κώδικες ὑπὸ τοῦ Ἰω. Ρώσσου τῷ 1457 (Paris. gr. 2524), τῷ 1458 (Ottobon. gr. 22), τῷ 1462 (Coisl. gr. 324), τῷ 1468 (Palat. gr. 276), τῷ 1471 (Paris. gr. 1910. Ambros. 562), τῷ 1481, 1482 (Ambr. 448, 316), τῷ 1493 (Neap. gr. 189, 191), τῷ 1494 (Neap. 190), εἰάν δεχθῶμεν ὅτι ἦτο 23 ἐτῶν τῷ 1457, εὐρίσκομεν αὐτὸν τῷ 1584 ὄντα ἐτῶν 150!! ἀφ' ἑτέρου ὁ Ἀλέξ. Φαρνέζε ἐγεννήθη τῷ 1519, διορίσθη, δεκατετραετῆς ὢν, τῷ 1533 καρδινάλιος, κατὰ τὴν ἀνάρρησιν τοῦ πάπα Παύλου Γ', θείου αὐτοῦ, καὶ ἀπεβίωσε τῷ 1589· ὥστε ἀποκλείεται λάθος εἰς τὸ ἔτος 1584· καθ' ἡμᾶς ἡ παραποίησις εἶναι ἀναμφισβήτητος, παραβολὴ δὲ τῆς γραφῆς τοῦ Neap. κώδικος πρὸς τοὺς μνημονευθέντας τοῦ Ἰω. Ρώσσου θ' ἀποδείξη ὀρθήν· πιστεύομεν, τὴν γνώμην ἡμῶν περὶ παραποίησεως ἀρχαιοτέρου σημειώματος.

σωζόμενα ἐν κώδ. Paris. Gr. 3067, ις' αἰ., καὶ ἐκδοθέντα ὑπὸ τοῦ *Legrand* (ἐνθ. ἀν.) ἀναδημοσιεύομεν ἐνταῦθα, ὑπενθυμίζοντες ὅσα ἐγράψαμεν προηγουμένως περὶ τοῦ ἐν τῷ τίτλῳ ἐπωνύμου Τουσοῦρεως, καὶ παραλείποντες τὴν λατινικὴν μετάφρασιν.

Ἐπιτάφιον εἰς τὸν ἐκλαμπρότατον καρδ(ινάλην)
Ἀλέξανδρον τὸν Φαρνήσιον
Κορνησίου Τουσοῦρεως τοῦ Ἡπειρώτου.

I

Τύμβον Ἀλεξάνδρου περικαλλέα ἦν τις αἰΐδη,
εὐνοίην, φήμην, μνήμα λέγ' ἡμερῶν·
οὐδὲ γὰρ [ὡς ἄλλοι] τάφον ἔλλαχεν, ἀλλὰ Θεουδῆς
κεῖται ἀειμνήστῳ χρώμενος εὐλογίῃ.

II

Εἰς τὸν αὐτὸν τοῦ αὐτοῦ.
Ἀγλή ἡέλιοιο πολὺ πλεόν ἢ τὸ πάροιθεν
λάμπει Φαρνησίου κλέψεν ἀπ' ἀγλαΐης.

III

Εἰς τὸν αὐτὸν τοῦ αὐτοῦ.
Ἐνθάδε Φαρνησίου κλειτὸν δέμας, ἐνθάδε κεῖται
Ρώμης καὶ γαίης κόσμος ἠπειρωσίης.
Τῆδ' εὐεργεσιῶν ἐμαράνθη ἦρ πολυανθὲς
καῦσονίων βιοτᾶ δεύτερος ὢν Φαέθων.
Φεῦ, Ρώμη τριτάλαινα, πόθεν πάλιν, ἢ πότε τοῦ
κόσμον, ἕαρ, δέξη, χ' ἥλιον ἀμφίδρομον;

IV

Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν αὐτόν.
Παμμήτωρ γαίη κρύπτει Φαρνήσιον, αἶ, αἶ,
κούφη αἰδομένη τοῖον ἀνακτα ἔχειν·
ᾧ ἐπι δάκρυ χέουσι βοηθοὶ ἀρχιερεῖς,
οἱ περικοσμοῦνται φάρει πορφυρέῳ·
φῶτες ἀριστ' ἄλλοι; τῶν γένος ἔστ' ἀγακλυτὸς
οἱ τ' ἐπαγάλλονται ἀρμονίῃ ἐπέων·
ρήτορες τ' εὐκελάδου θρονοῦσιν ρήτορες αἰνῶς,
οἱ τ' ἐπ' ἀργαλέοι κείμενοι ὀρφανίῃ·
ἐπτάλοφος Ρώμη τῷ λείβει δάκρυα πολλά,
τῷ τάχα νηλείης δάπνεται ἡδ' αἰδῆς.

Τοῦ τελευταίου λατινική μετάφρασις δὲν ὑπάρχει ἐν τῷ κώδικι.

12. Ἔτερα ἐπιγράμματα τοῦ Κορτησίου εὑρομεν ἐκδεδομένα. Τῷ 1582 ἐξεδόθησαν ἐν Ρώμῃ εἰς ἓνα τόμον ἀφιερωθέντα «εἰς Γρηγόριον ΙΓ' ἀρχιερέα μέγιστον καὶ κράτιστον ἀρχοντα» κτλ., διάφορα θρησκευτικὰ ποιήματα ἑλληνιστὶ καὶ λατινιστὶ, τοῦ Βενεδικτίνου ἀββᾶ Τίτου Προσπέρου Μαρτινεγγίου (Martinengii), ἀποβιώσαντος τῷ 1595. Δευτέρα ἐκδοσις τῶν ἑλληνικῶν ποιημάτων καὶ ἐνὸς μόνου λατινιστὶ μεθηρμηνευμένου ἐγένετο τῷ 1590, εἰς 8^ο σελ. 30+268, ἐν Ρώμῃ ἐπίσης, πλουτισθεῖσα δι' ἐγκωμιαστικῶν ἐπιγραμμάτων τοῦ ποιητοῦ καὶ τῆς βίβλου, διαφόρων Γρηγοριαδῶν, μαθητῶν δηλαδὴ τοῦ ὑπὸ τοῦ πάπα Γρηγορίου ΙΓ' ἰδρυθέντος Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου. Ὁ Κορτησίος, Βρανᾶσιος ἤδη ἐπωνυμούμενος, ἐκτὸς τῆς ἐν ἀρχῇ τοῦ βιβλίου προτασσομένης παραινέσεως πρὸς τοὺς Ἑλληνας, συνέθεσε τὰ ἐπόμενα ἕξ ἐπιγράμματα ἑλληνιστὶ ¹.

Κορτησίου Ἡπειρώτου εἰς Πρόσπερον Μαρτινέγγιον

- I Πρόσπερος ἀνθηρὰν εἰς φῶς ἐκδάκε πονήσας
 μεστὴν ἀγλαΐης, εὐσεβίης τε βίβλον,
 Αὔσων, οὐχ Ἑλληνας, τὸν παιδευθέντα τί θαῦμα
 τὴν ποτε παιδείης μητέρα γηροτροφεῖν;
 Εἰς τὴν αὐτοῦ βίβλον.
- II Εἴ σε φιλεῦσι χοροὶ μακάρων, Μουσέων θ' ὑποφήτης
 ἔπλεο, τῆςδε φίλης ὄνερ ὄναιο βίβλου.
 Εἰς Πρόσπερον.
- III Καλλιόπη βασιλὶς τὸν Πρόσπερον εἶπεν ὄρωσα,
 οὗτος ἔμοῖο τοκεύς, οὗτος ἔμοῖο τροφός.
 Εἰς τὸν αὐτόν.
- IV Μοῦνος ἄρ' ἤμνηφδῶν Μώμου πτερὸν, ἠδὲ τ' ἔδδόντων
 δηγμὸν προιομένων Πρόσπερος ἐξέφυγεν.
 Εἰς τὸν αὐτόν.
- V Οὐπω σοὶ μογέοντι θεὸς πόρεν ἀξια μόχθων,
 ἀξια καὶ τῆς σῆς Πρόσπερ' ἐπωνυμίας,
 τῆςδε γέρας τί γάρ ἐστι καλῶν ἀντάξιον ἔργων;
 νηρίθμων γεράων, ἀξιε, καὶ στεφάνων:

¹) Ἐὐχαριστίας ὀφείλομεν τῷ ἐν Παρισίαις σπουδάζοντι τὴν Χημείαν κ. Δημητρίῳ Τζελατίδῃ, Ἡπειρώτῃ, προθύμως παραβαλόντι τὴν τοῦ 1582 ἐκδοσιν πρὸς τὴν τοῦ 1590, ἣν εἶχον ὑπ' ὄψει, ἀνευ τίτλου, καὶ δόντι μοι τὰς ζητηθείσας πληροφορίες.

Εἰς τὸν αὐτόν.

VI Καρπὸς ὄδε γλυκερὸς καμάτων σέο, Πρόσπερος δ' ἴε,
ἤρκεσε βασκανίην, ὥπασεν εὐκλείην.

13. Ἡ προτασσομένη παραίνεσις ἔχει ὡς ἑξῆς :

ΚΟΡΘΗΣΙΟΣ

ΒΡΑΝΑΙΟΣ

Ο ΗΠΕΙΡΩΤΗΣ Ο ΕΚ ΤΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΝΕΟΛΑΙΑΣ, ΤΟΙΣ ΕΝΤΕΥΘΟΜΕΝΟΙΣ ΕΥ ΠΡΑΤΤΕΙΝ

Πολλὴν μὲν εἰδέναι χάριν ἅπαντες ὀφείλουσιν οἱ σκουδαῖοι τῆς πάλαι περὶ τὴν ποιητικὴν τέχνην οὐκ ὀλίγον χρόνον ἐνασχοληθεῖσι, καὶ τοῖς ἐπιγιγνομένοις τῶν ἀνθρώπων ὑποδείγματα μεγάλα, καὶ λαμπρά, ἐπισήμων, καὶ περιβλέπτων ἀνδρῶν γραφῇ παραδεδοκόσι τοῦ μήτε εἰς μετριότητά τε, καὶ εὐτέλειαν μηδενὶ τύχην ἐπαχθῶς οὕτως, καὶ ἀνοήτως ὄνειδίζειν, μήτε ταράττεσθαι, καὶ χαννοῦσθαι, πολλαῖς, καὶ χαλεπαῖς τοῦ καιροῦ προσβολαῖς πληττομένους, τὴν ἐπ' ἄμφω δὲ μεταβολὴν εὐπειθῶς, καὶ γενναίως ὑποφέρειν. Τίτῳ Προσπέρῳ δὲ τῷ Μαρτινεγγίῳ ἀθάνατόν τε χάριν ἔχειν δεῖ, δι' εὐφήμου τε βοῆς ἄγειν τᾶκείνου, αὐτοῦ τε τοῦνομα κηρύττειν ἅπανταχοῦ, ὅστις τὸν ποιητικόν, ὡς εἶπεῖν, ὤκεανὸν ἱκανῶς, ὡς εἴτις καὶ ἄλλος διαπλεύσας, καὶ τὸν ἑλληνικὸν λόγον διηκριβωμένως παιδευθεῖς, ὥστε ἐν μεσογείῳ τῆς παλαιᾶς ἐλλάδος γενέσθαι δοκεῖν, καὶ ἀττικῆς αὐτόχθονα εἶναι, ἔτι δὲ τῆς ὑψηλοτάτης φιλοσοφίας οὐ χεῖλεσιν ἄκροισι, ἀλλὰ τῶν λόγων καὶ δογμάτων αὐτῆς ἐπὶ πλεον ἔστιασθεῖς, καὶ εἰς τὰ βάθη τῆς θεολογίας αὐτῆς καταδύς, κἄκει ἔλαιον οὐκ ὀλίγον καταναλώσας, τοῦ λυγκέως ὀξύτερον τὰ βαθύτερά τε καὶ ἀφανῆ τῶν πραγμάτων ἐσκόπησεν. Οὐκ ἐφεζόμενος δὲ τούτοις, μήτε συγκαλύπτων τὰς αὐτοῦ ἀρετάς, καὶ τοὺς πόνους ἀνεπιδέκτους μὴ εἶναι, μήτε οὕτω μεγάλης ὀφελείας τοῦ παρόντος βιβλίου ὑμᾶς χηρεύοντας παρορᾶν, ὥσπερ τῆς ἐκείνου ἐπαγγελίας ἀλλότριον, ἔτι δὲ καὶ ἐννοῶν, καὶ ὡς σκοπιμώτατόν τι τέλος ἔχων τοῦ τὴν ἐλλάδα γλῶτταν σθεννυμένην ἀναζωπυρῆσαι, οἷά τις μέλιττα ἐν τοῖς δριμυτάτοις ἀνθεσι, καὶ ταῖς τραχυτάταις ἀκάνθαις τῶν πάλαι ποιητῶν, ὡς τοῦ μεγαλοφωνοτάτου Πινδάρου, Μουσαίου, Ἑσιόδου, Ὀρφέως, Καλλιμάχου, Λυκόφρονος, καὶ τοῦ τῶν ποιητῶν ἀπάντων ἡγεμόνος τε, καὶ διδασκάλου, τοῦ θείου φημὶ Ὀμήρου ἐξανευρίσκων τὸ θεϊότατον μέλι, καὶ χρηστικώτατον, ὅθεν ἂν μέλλοι πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ὀφέλειά τις ἔσεσθαι, ἑλληνορωμαϊκὸν πόνημα πλουτοφόρον, καὶ ψυχωφελές, καὶ πάσης σοφίας ἀνάπλεων ὑμῖν τοῖς φιλομαθέσι, καὶ τῆς καλλιότητος μανικοῖς, καὶ θερμοῖς ἔρασταῖς, ὡς πανδαισίαν

τινὰ κοινήν, προτίθησιν, οἷς ἔχων διατελεῖ, ὑμᾶς ἐστιῶν. Ὑμεῖς δὲ ὡς σοφώτατοι ἄνδρες τοῖς ὑπὲρ τῆς ὑμῶν ὠφελείας πᾶσαν σπουδὴν τε, καὶ ἐπιμέλειαν εἰσφερομένοις, μὴ κάμνετε δεῖγμά τι εὐχαρίστου γνώμης ἐπιδεικνύοντες. ἔσται δὲ τουτὶ πῶς; εἰ οὐχ ὡς δικολεκτοῦντες, μήτε ὡς θηρολέξεις τινές, τὰς τούτων μετέρχεσθαι βίβλους ἐθελήσετε.

Ἐρρωσθε ὦ θεῖαί μοι καὶ προσφιλέσταται ἀπασῶν κεφαλαί.

14. Ὁ Κορτήσιος ἐν σύγγραμμα ἐξέδωκε τύποις λατινιστί, οὗ μνεῖα ἐγένετο ἡμῖν ἀνωτέρω, σπανιώτατον καταστὰν ἀπὸ πολλοῦ ἀντίτυπον αὐτοῦ ἀποκτήσας ὁ *Legrand* περιέγραψε¹ τίτλος φέρεται ὁ ἑξῆς: *de Graecae et Latinae missae consensu Cortesii Branae Mazaraeaei, Graecarum litterarum professoris in publico Gymnasio Neapolitano. Neapoli 1603.* Εἰς 8^{ον} σελ. 144. Δὲν γνωρίζομεν ἐὰν εἰς τὸν πρόλογον ἐξηγεῖ τὴν ἐπωνυμίαν ταύτην. Τὸ σύγγραμμα τοῦτο ἐξυμνεῖ καὶ ἐκθειάζει ἡ γνωστὴ ἡμῖν Ἱστορία, ἡ ἐν τοῖς Ἀρχείοις τοῦ Κολλεγίου, λέγουσα ὅτι ὁ Κορτήσιος δι' ἰσχυροτάτων ἐπιχειρημάτων ἐκ τῆς ἱερᾶς φιλολογίας ἐλλημμένων ἀπέδειξεν ὅτι ἀείποτε μία ἦτο ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, μία ἡ πίστις, μία ἡ δόξα. Ἐν σελ. 139 ὁ Κορτήσιος ἐπιτάσσει ἐξάστιχον ἐπίγραμμα ἑλληνιστί, μεθηρμηνευμένον καὶ λατινιστί, ἔχον ὡς ἑξῆς:

Ὡς ἀπὸ τοῦ ἐπιγράμματος *K. B.* (δηλ. Κορτήσιος Βρανᾶς).

*Εἰ πύματον χῶρον τόνδ' ἔλλαχον, οὐκ ἐνι θαῦμα
ὦ ξένε, μὴ τάξιν μέμφε' ἀποσκοπέων.
Καὶ γὰρ ἐγὼ σοφίην μετ' ἀπειρονα, τὴν ἐνὶ βίβλω,
τῆδ' ἔστηκα βίβλου δευόμενον χαρίτων.
Ποντοπόρος καὶ νηὶς ἐϋπλοος δευθὰ θέουσα
ποντοπλάνον γ' ἔλκει λέμβον δπισθόδετον.*

Ἐν σελ. 131—134 εὑρεται ἐπιστολὴ ὑπὸ τίτλον: «Τοῖς ἀνατολικοῖς ἅπασι θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, δσιωτάτοις τε μοναχοῖς καὶ θεοσεβείν ἱερεῦσι καὶ παντὶ τῷ χριστωνύμῳ λαῷ Κορτήσιος ὁ Βρανᾶς ἐν Κυρίῳ χαίρειν» ἐν σελ. 135—138 κεῖται λατινικὴ μετάφρασις αὐτῆς. Παρὰ τὸν πόθον ἡμῶν δὲν ἠδυνήθημεν νὰ λάβωμεν ἀντίγραφον τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, ἀπὸ «τοῦ χρυσοῦ τούτου βιβλίου» ὡς ἀποκαλεῖ ἡ Ἱστορία, ὄντος σπανιωτάτου· εἰκάζομεν ὅμως ὅτι θὰ εἶναι προτρεπτικὴ εἰς τὴν ἀποδοχὴν τῆς Οὐνίας, ἀφοῦ εὑρεν ὁ Κορτήσιος τὸ σύμφωνον τῆς λειτουργίας τῶν δύο ἐκκλησιῶν· παιδευθεὶς αὐτὸς ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων εἰς τὰ δόγματα τῆς

¹) *Legrand*, ἐνθ. ἀν. τ. I, Paris 1894, σ. 26/27, ἀριθ. 14. — Τὸ σύγγραμμα μνημονεύει ὁ *Rodotà* καὶ ἐξ αὐτοῦ ὁ *Σάθας*, Νεοελ. Φιλ. σ. 405.

Ρωμάνας ἐκκλησίας ἐν τῷ Κολλεγίῳ, ὅπερ κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ Οἰκονόμου ἰδρῦθη «εἰς ἄγραν ἀθῶων ψυχῶν» (περὶ Φραγγ. Κόκκου) ἀπεδείχθη ἀξίος Γρηγοριάδης· ὡς δὲ πρῶτος ἐχρημάτισε μαθητής, οὕτω πρῶτος ἐγένετο καὶ εἰς τὴν προσηλυτιστικὴν μέθοδον καὶ ἐνέργειαν διὰ τοῦ συγγράμματος τούτου, παρουσιάζων τοῖς Ἀνατολικοῖς τὸ ἀείποτε ἐνιαῖον δῆθεν τῆς θείας λειτουργίας ἐν ἀμφοτέραις ταῖς ἐκκλησίαις. Τὸ παράδειγμα τοῦτο ἠκολούθησε δεύτερος ὁ Κερκυραῖος Πέτρος Ἀρκούδιος ἐκδούς: *libri VII de concordia ecclesiae Occidentalis et Orientalis in septem Sacramentorum administratione*, Lutetiae 1626, τρίτος δὲ ὁ Χῖος Λέων Ἀλλάτιος, ὁ ἐμπαθέστατος κατὰ παντὸς ἑλληνικοῦ, δημοσιεύσας α' *de ecclesiae Occidentalis atque Orientalis perpetua consensione libri tres*. . Coloniae Agrippinae 1648, καὶ β' *de utriusque ecclesiae occidentalis atque orientalis perpetua in dogmate de Purgatorio consensione*, Romae 1655. Καὶ ὁ μὲν Κορθήςιος ἐν τῷ τίτλῳ ὀνομάζει πρῶτον τὴν ἑλληνικὴν λειτουργίαν καὶ ἔπειτα τὴν λατινικὴν, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἀντιθέτως προτάσσουν τὴν Δυτικὴν καὶ ἐπικιάσσουν τὴν Ἀνατολικὴν, ἴσως φοβούμενοι μήπως θεωρηθῶσι μὴ ὁμολογοῦντες τὸ πρωτεῖον τῆς Ρωμάνας ἐκκλησίας.

15. Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 85 χειρογράφῳ τῆς ἐν Ἱεροσολύμοις πατριαρχικῆς βιβλιοθήκης τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, 15' αἰῶνος, σφύζονται τὰ ἐπόμενα ἔργα, ἑλληνιστί, τοῦ Κορθησίου¹:

α' «Λόγος εἰς Γρηγόριον τὸν Θεολόγον τοῦ σοφωτάτου Κορθησίου τοῦ Ἡπειρώτου». Ἀρχ. «Νόμος οὗτος ἦνθησε παρὰ τοῖς πρὸ τῶν ἡμετέρων χρόνων ἀκμάσασιν Ἑλλήσι» φ. 118.

β' «Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν ἐκλαμπρότατον καὶ αἰδεσιμώτατον καρδινάλιον Καράσφραν»² λόγος, οὗ ἡ ἀρχὴ οὕτω σμικρὰν ἀχαριστίας ὑπόνοιαν ἀποκλίνειν ἔχοιμεν». φ. 125.

¹) Α. Π. Κεραμεύς, Ἱεροσολ. Βιβλιοθήκη τ. Γ', ἐν Πιτρουπόλει 1897, σ. 189.

²) Γραπτέον Καράσφραν ἢ Καράφφραν ὁ Νεαπολιτανὸς Ἀντώνιος Caraffa, γένος περιφανοῦς οἰκογενείας, ἀνεδείχθη καρδινάλιος τῷ 1568 ὑπὸ πάπα Πίου Ε, ἀπέβίωσε δὲ τῷ 1591. Ἐγκρατὴς τέλειος τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης ἐξέδωκε τὴν Παλαιὰν Διαθήκην κατὰ τοὺς ἑβδομήκοντα μετὰ ἰδίας λατινικῆς μεταφράσεως ἐν Ρώμῃ τῷ 1587. Περὶ αὐτοῦ ὁ Χῖος Θεόδωρος Ρέντιος, ἐκ τῶν πρώτων διδασκάλων τοῦ ἐν Ρώμῃ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου, ἐν ἀνεκδότῳ, ὡς νομίζομεν, ἐπιστολῇ πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Γενεύης, γράφει: «οὐ μετρίως δέ με ἡ τοῦ ἐπιφανεστάτου Καράσφρα (γρ. Καράφρα) πραότης καὶ φιλανθρωπία καὶ ἡ περὶ τὴν ἑλληνικὴν παιδείαν σπουδὴ παραμυθεῖται· ὄντως δὲ χαριέστατος πατὴρ πέφυκε, καθάπερ καὶ τοῦνόματος ἔτυμον αἰνίττεται ἐκ τῆς ἑλληνικῆς διαλέκτου, εἰ καὶ τῷ μὴ δόξειεν οὕτως εὐθύς ἀκούσαντι συντεθέν· χαρίεις γὰρ ἀπὸς εἶτε πατὴρ τῶν φιλομαθῶν ὁ τοιοῦτος τὸν τρόπον παρὰ τοῖς εὐφρονοῦσι νομίζεται. (Χειρόγραφον τῆς ἐν Χάλκῃ Μονῆς τῆς Ἁγίας Τριάδος).

γ' «Τοῦ αὐτοῦ ἐγκώμιον εἰς τὸν Ἅγιον Ἀθανάσιον», σὲ ἡ ἀρχὴ «δοκνοῦντά με τὰ θέατρα τῶν πανδήμων συλλόγων», φ. 129.

δ' «Τῷ σοφωτάτῳ καὶ λογιωτάτῳ κυρίῳ Ἀντωνίῳ τῷ Κορέγγῳ Κορνήσιος ὁ Βρανᾶσιος εὖ πράττειν». Ἀρχ. «Ἐγὼ μὲν, ὦ θεία καὶ ἱερὰ κεφαλή». φ. 134.

Σ' ΕΠΙΛΟΓΟΣ

16. Ὁ Κορνήσιος, ὁ Ἡπειρώτης, ὁ Τούσουρις, Βρανᾶτος, Βρανᾶς, Μαζαρακαῖος παρέμειγεν εἰς τὴν Οὐνίαν, διότι ὑποχρεωτικῶς ἔδωκε, καίτοι δωδεκαετής, ὑπόσχεσιν καὶ δεκαπενταετῆς ὁμολογίαν πίστεως εἰς τὰ δόγματα τῆς λατινικῆς ἐκκλησίας. Οἱ ζηλωταὶ βιογράφοι τοῦ Κορνησίου ἀδικοῦσι τὴν μνήμην αὐτοῦ, ἀγαλλόμενοι καὶ ἐνθουσιῶντες ἐπὶ τῇ δῆθεν ἐκλατινίσει τῶν ἐν Νεαπόλει Ἀνατολικῶν, ἐπιτευχθείση ταῖς ἐνεργείαις τοῦ Κορνησίου, ὄντος προϊσταμένου τῆς αὐτόθι ἑλληνικῆς ἐκκλησίας· διότι ὁ Κορνήσιος ἐν τῇ ἰδιότητι ταύτῃ ἐφρόντισε περὶ τῶν αὐτῷ συμφερόντων μόνον, παρὰ περὶ προσηλυτίσεως τῶν αὐτόθι Ἑλλήνων Ἀνατολικῶν συνορῶν τὴν ἀκμὴν καὶ πυκνότητα τούτων ἀφ' ἑνός, καὶ τὸ εὐπορον τῆς ἐκκλησίας ἀφ' ἑτέρου, ἐπεδίωξε τὴν ἰσοβιότητα αὐτοῦ εἰς τὴν προεστείαν, καὶ τὴν νομὴν τῶν προσόδων τῆς ἐκκλησίας. Ἡ παροικία διατήρησε τὸ προγονικὸν δόγμα, εἰς δὲ ὁ κτήτωρ τῆς ἐκκλησίας προώρισεν αὐτήν, ἀνωμολόγει δὲ καὶ ἐνέμενεν εἰς τὰ πάτρια καὶ ὅτε ἀκόμη ἐτέλει ὑπόδικος, καθὰ μαρτυρεῖ ὁ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ Κανονισμοῦ τοῦ 1561 νέος Κανονισμὸς τοῦ 1593, καὶ τὸ παπικὸν Βρέδιον τοῦ 1610, τὸ ἀναγνωρίσαν τὰ ὑπὸ τοῦ Κανονισμοῦ τεθεσπισμένα καὶ καθιερωμένα. Ὁ Κορνήσιος διὰ τῆς μακροχρονίου δίκης κατὰ τῆς Ἀδελφότητος, ὑποβληθείσης εἰς πολλὰς φροντίδας καὶ δαπάνας, προσῆψεν ἑαυτῷ μομφὴν καὶ μῶμον ἀνεξίτηλον· ἔχει ὁμῶς πρὸς τιμὴν αὐτοῦ τὸ εὐγενὲς συναίσθημα τῆς ἀγάπης τῆς πατρίδος καὶ τοῦ Γένους· ὑπερηφάνως προσαγορεύεται ὁ Ἡπειρώτης, ὁ Μαζαρακαῖος ὁμολογεῖ ἑαυτὸν Ἕλληνα καὶ συμπαθῶς ἔχει πρὸς πᾶν ἑλληνικόν· τὸν δὲ βραχὺν αὐτοῦ βίον κατηνάλωσεν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων.

Κ/Πόλις 1927.

ΠΡΟΣΘΗΚΗ

Ἀνωτέρω (§ 14) εἶπομεν ὅτι παρὰ τὸν πόθον ἡμῶν δὲν ἠδυνήθημεν νὰ λάβωμεν ἀντίγραφον τοῦ κειμένου τῆς πρὸς τοὺς Ἀνατολικοὺς προτρεπτικῆς ἐκαίνης ἐπιστολῆς τοῦ Κορνησίου, τῆς ἐπιτασσομένης ἐν τέλει τοῦ ἤδη σπανιωτάτου συγγράμματος αὐτοῦ περὶ τοῦ συμφώνου τῆς

λειτουργίας τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Λατινικῆς ἐκκλησίας. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ὁ ἐν Σορβώννῃ καθηγητὴς κ. *Hubert Pernot*, παρ' ᾧ εὐρίσκειται ἤδη ἡ βιβλιοθήκη τοῦ μακαρίτου *Emile Legrand*, εὐηρεστήθη, ἀκούσας τὸν πόθον τοῦτον, γ' ἀποστείλη ἡμῖν ἀντίγραφον τῆς ἐπιστολῆς, ἐφ' ᾧ ἀκείρους ἐκφράζομεν αὐτῷ εὐχαριστίας.

Ὁ τροφίμος τοῦ ἐν Ρώμῃ Ἑλληνικοῦ Κολλεγίου τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου λαβὼν τοιαῦτα διδάγματα οἷα τὰ ἐν τῇ ἐπιστολῇ ταύτῃ ἀναφερόμενα, ἐπόμενον ἦτο γὰρ μὴ ἔχη διάφορα τούτων φρονήματα· ἢ ἐν αὐτῇ ὁμῶς καθ' εἰρμὸν ἀναγραφὴ τῶν ἀλλεπαλλήλων δεινοπαθημάτων τοῦ ἑλληνικοῦ ὀρθοδόξου γένους, ἀποδοτέα ἴσως εἰς ἐνδόμυχον πόνον ἐπ' αὐτοῖς καὶ συμπάθειαν πρὸς τὴν δεινοπαθοῦσαν ὁμογένειαν τοῦ ἐπιστέλλοντος, ὁ ὁποῖος, νομίζομεν, οὐδ' αὐτὸς ποτε σπουδαίως ἐπίστευσεν ὅτι ἤρκει εἰς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῶν δεινῶν τούτων ἢ ὑπὲρ ὧν συνηγόρει ἀναγνώρισις τῶν ἀξιώσεων τῆς Ρωμάνας ἐκκλησίας ὑπὸ τῶν Ἀνατολικῶν καὶ ὑπαγωγὴ αὐτῶν εἰς τὸν Πάπαν. Ἄξιον δὲ σημειώσεως τὸ ἀφελές μᾶλλον ἢ μετριοπαθὲς τοῦ Κορθησίου ὕφος, παραβαλλόμενον πρὸς τὸ μεταγενεστέρων τροφίμων τοῦ Κολλεγίου, ἰδίᾳ δὲ τοῦ πολυμαθοῦς Χίου Λέοντος Ἀλλατίου, ὑπερβαλόντος πάντας τοὺς ἄλλους εἰς μισελληνισμόν καὶ λατινοφροσύνην.

Ἡ ἐν λόγῳ προτρεπτικὴ ἐπιστολὴ ἔχει ὡς ἑξῆς.

*Τοῖς ἀνατολικοῖς ἀπασι θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, δσιωτάτοις
τε μοναχοῖς, καὶ θεοσεβέσιν ἱερεῦσι καὶ παντὶ τῷ*

Χριστιωνύμῳ λαῷ

ΚΟΡΤΗΣΙΟΣ Ο ΒΡΑΝΑΣ

ἐν Κυρίῳ Χαίρειν.

Μέγα τφόντι, καὶ τιμιώτατόν τι χρῆμα, καὶ ἀπάντων ὡς ἀπλῶς εἰπεῖν τῶν ἀγαθῶν τὴν ὁμόνοιαν πρόξενον εἶναι, οὐκ ἔστιν ὅστις οὐκ ἂν ὁμολογήσειε τῶν εὖ φρονούντων· εἴπερ διὰ ταύτης τὸ τοῦ παντὸς κόσμου σύστημα ταραχῆς ἀπάσης καὶ ἀνωμαλίας ἀπαλλαγὴν διασώζεται, οὐδὲν δὲ οὔτε τῶν ἐκ φύσεως, οὔτε τῶν ἐκ προαιρέσεως κατορθουμένων ὀρθῶμεν ἄνευ τῆς τῶν ὁμοφύλων συμπνοίας τε καὶ συμφωνίας τελούμενον· καὶ αὐτὴν δὲ τὴν ἐν σαρκὸν οἰκονομίαν ὁ Κύριος ἡμῶν κατεδέξατο, ἵνα εἰρηνοποιήσῃ εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, μᾶλλον δὲ εἰς οὐρανοῦς ὁ αὐτὸς ἀνελθὼν τὴν εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν τοῖς ἀνθρώποις φαίνεται καταλιπὼν ὡς ἴσον ὄν ταύτην τε χαρίσασθαι, καὶ πάντων ἀθρόων μεταδοῦναι τῶν ἀγαθῶν, ὅποσα παρῶν, καὶ ἡμῖν τοῖς ἀνθρώποις δι' ἄφατον φιλανθρωπίαν συναναστρεφόμενος παρέχειν ἠδύνατο· τουτὶ τὸ θεῖον

καὶ οὐράνιον δῶρον ἀποβαλὼν τὸ ἡμέτερον γένος, καὶ τὸ πρὸς Λατίνους μῖσος οἷόν τι περισπούδαστον ἀβούλως ἀσπασάμενον καὶ τὸν (σ. 132) σύνδεσμον τῆς εἰρήνης πρὸς τὴν πνευματικὴν ἀρμολογίαν παγίως μὴ φυλάξαν, οὐδὲν θαυμαστὸν εἰ τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα δεινὰ πέπονθεν, ὅσα οὐδεὶς λόγος δύναται ἄν ἐναργῶς παριστάναι. Οὐ γὰρ μόνον ἡ Ἑλλάς τανῦν σύμπασα τὴν παλαιὰν ἐκείνην ἀπέβαλε λαμπρότητα, καὶ οὐδὲν ἔχει σεμνόν, ἀλλ' ἢ τὰ κλεινὰ τῶν χωρίων καὶ τῶν πόλεων ὀνόματα, ἃ δὴ λείπεται τοῖς πᾶσιν οἷόν τι γνώρισμα τοῦ πάλαι ποτὲ κάλλους, καθάπερ ἱερείου τινὸς διακεπραγμένου τὸ δέρμα, τοῦ πάλαι ποτὲ ζώου σημεῖον· ἀλλ' ὁ τούτου χεῖρον, καὶ τῶν Ἱερεμίου θρήνων προσδεόμενον, ἦ τινος ἄλλου τῶν μακαρίων ἀνδρῶν τῶν συμφορᾶς μέγεθος ἐποδύρεσθαι δυναμένων ἢ ἐκκλησίᾳ τὴν ἑαυτῆς εὐπρέπειαν καὶ ὠραιότητα, ἣν ἔσχε ποτὲ ἐπὶ Βασιλείου τοῦ μεγάλου, Ἰωάννου τε τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Ἀθανασίου, τῶν μεγάλων ἱεραρχῶν ἀπεκδύσατο, διαμένει τε λύπης καὶ κατηφείας ἀπάσης ἀνάπλευς· ἐξήρται γὰρ χαρὰ καὶ εὐφροσύνη, καὶ εἰς πένθος μετεστράφησαν ἡμῶν αἱ ἐορταί, οἴκοι προσευχῶν ἀπεκλείσθησαν, τὰ θυσιαστήρια τῆς πνευματικῆς λατρείας ἀργὰ καθορῶνται· οὐκέτι τῶν χριστιανῶν σύλλογοι διαφαίνονται, ἀπελήλανται διδασκάλων προεδρίαι, οἱ λαοὶ παρὰ πάντα τὸν χρόνον ἀνουθέτητοι διατελοῦσιν, οἱ ποιμαίνοντες μετ' ἐπιστήμης τὸ τοῦ Χριστοῦ κοίμνιον ἐκλελοίπασιν. Καὶ ὡς ἀληθῶς ἡμῖν πρέπει λέγειν ἐκεῖνο ὅτι ἐσμικρύνθημεν παρὰ πάντα τὰ ἔθνη καὶ ἐσμέν ταπεινοὶ ἐν πάσῃ τῇ γῆ· καὶ οὐκ ἔστιν ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ ἀρχῶν καὶ προφήτης καὶ ἡγούμενος, οὐδὲ ὀλοκαύτωσις, οὐδὲ θυσία, οὐδὲ προσφορά, οὐδὲ θυμίαμα, οὐδὲ τόπος τοῦ καρπῶσαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ εὐρεῖν ἔλεον· παρεδόθημέν τε εἰς χεῖρας ἐχθρῶν ἀνόμων, ἐχθίστων ἀποστατῶν, καὶ βασιλεῖ ἀδίκῳ καὶ (σ. 133) πονηροτάτῳ παρὰ πᾶσαν τὴν γῆν· ἀλλ' εἰ καὶ μεγάλα δοκεῖ τὰ κατασχόντα ἡμᾶς δεινὰ, καὶ ὡς ἀληθῶς ἐστίν, ὅμως βουλομένων ἡμῶν τὰ δέοντα πράττειν περισσόμεθα πάντων. Ἔσται δὲ τοῦτο πῶς; ἦν μικρὸν ἀνανήψαντες καὶ εἰς ἑαυτοὺς γενόμενοι, τὴν πρὸς Λατίνους ἐχθραν ὡς φθοροποιὸν καὶ πάσης λύμης πρόξενον ἀποκρουσώμεθα, ἀδελφικῶς τε πρὸς αὐτοὺς ἔχοντες κατὰ τὴν τῶν μελῶν συμφωνίαν, τὴν εἰρήνην ἣν παρὰ τοῦ σωτῆρος ὡς καλὴν παρακαταθήκην παρελάβομεν διατηρήσωμεν ἀδιάλυτον καὶ ἀδιάβλητον, καὶ τὴν Ρωμαϊκὴν ἐκκλησίαν ὡς θεσμοδέστειραν καὶ μητέρα τῶν ἐκκλησιῶν ἐπιγνώμεν, εἰς ἣν οἱ πάλαι ἐπὶ πάσῃ ἰδέᾳ ἀρετῶν διαπρέψαντες τῶν ἡμετέρων ἐκκλησιῶν ποιμένες τε καὶ διδάσκαλοι ὡς εἰς ὄρμον καὶ λιμένα σωτήριον ἐνήγοντο· οὐδὲ δὴ αἰτίας ἔξεστιν ἡμῖν πλάττειν κατὰ τῶν Λατίνων καὶ ἐγκλήματα, ἐρυθριῶσι τάχα τὸ δοκεῖν ἄνευ αἰτίας μισεῖν ὥσπερ γὰρ ὑμῖν τε καὶ αὐτοῖς μία πίστις ἐστίν καὶ βαπτίζομεθα πάντες ὡς

παρὰ τοῦ Κυρίου παρελάβομεν, εἰς δὲ καὶ ὁ αὐτὸς ἀπάντων κύριος, οὕτω δὴ καὶ ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ τὸν αὐτὸν δοξάζομεν, ταῖς αὐταῖς δεήσοι τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ἐν τῇ θείᾳ μυσταγωγίᾳ προσφέροντες, ἵνα εὐμενῆ καὶ εὐδιάλλακτον τὸν Θεὸν ἀπεργασώμεθα· τοῦτι δὲ καὶ τοῖς πᾶσι κατάδηλον ἔσται ἐκ τοῦ παρόντος βιβλίου, ὅπερ ἐγὼ μηδενὸς πόνου φεισάμενος, ἀλλὰ νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν τοῖς τῶν δυτικῶν τε καὶ ἀνατολικῶν ἀγίων πατέρων βίβλοις προσδιατρέψας, οἶά τις μέλιττα τὰ κάλλιστα καὶ χρησιμώτατα πρὸς ταύτην τὴν καλὴν καὶ θεάρεστον ἔνωσιν καὶ συμφωνίαν συλλεξάμενος εἰς φῶς ἐξέδωκα χρησταῖς ἐποχούμενος ἑλπίσιν, ὡς αὐτὸ οἶά τις γέφυρα γενήσεται πρὸς τὸν καλὸν σύνδεσμον τῆς τε Ἀνατολικῆς καὶ τῆς (σ. 134) Δυτικῆς ἐκκλησίας· κἂν τοῦτο ποιήσωμεν καὶ οὕτω φρονήσωμεν οὐ μόνον τῶν κακῶν τούτων ἀπαλλαγώμεθα, τὴν παλαιὰν λαμπρότητα ἀπολαβόντες, καὶ τὰ τῆς Ἀνατολικῆς ἐκκλησίας (Θεοῦ εὐδοκοῦντος) ὀρθῶς προχωρήσει, τὴν ἑαυτῆς εὐπρέπειαν καὶ καταστολὴν ἐπενδυσασμένης, ἀλλὰ καὶ ἐντεῦθεν ἐναρξόμεθα ἐπαπολαῦσαι τῆς ἐν ἐπαγγελίαις ἀποκειμένης ἡμῖν ἐν οὐρανοῖς μακαριότητος. Ἐρρωσθε.

Ἰανουαρίον 16, 1928